ΕΤΟΣ ΣΤ' —1903 ✠ ΑΡ. 12 ✠ 15 ΙΟΥΝΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ ψυχολογία τοῦ παιδίου καλλιεργεῖται μετὰ θερμουργοῦ καὶ ἰδιάζοντος ζήλου ἐν Ἀμερικῇ.[1] Εἷς δὲ τῶν πρωτοστατῶν τῆς ψυχολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἅμα κινήσεως ταύτης εἶνε ὁ καθηγητὴς Frederick Tracy, τοῦ ὁποίου αἱ μὲν πρωτότυποι καὶ εὐφυεῖς ἔρευναι περὶ τὴν γνῶσιν τῆς παιδικῆς ψυχῆς μεγάλως ἐξετιμήθησαν, τὰ δὲ συγγράμματα ὄχι μόνον ἐν ἀμερικανικοῖς Πανεπιστημίοις καὶ Διδασκαλείοις εἶνε ἐν γενικῇ χρήσει ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Ὠκεανοῦ λίαν εὐφήμως ἐγένοντο γνωστά. Ἐκ τῆς Psychology of Childhood, ἥτις γερμανιστὶ μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Stimpfl παρέχομεν σήμερον τὸ ὑπὸ τὸν κάτωθι τίτλον κεφάλαιον, προσεχῶς δὲ θὰ δημοσιεύσωμεν καὶ ἄλλα ἐπίσης ἐνδιαφέροντα καὶ ἐξεγερτικὰ παρατηρήσεως καὶ σκέψεως. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΚΑΛΛΑΙΣΘΗΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Τὰ παιδία ἐξ ἀπαλωτάτης ἡλικίας ἑλκύονται ὑπὸ τῶν ἀνοικτῶν χρωμάτων. Παρετηρήθη ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ τρίτου ἢ τετάρτου μηνὸς τὰ παιδία προσηλώνουσι τὰ βλέμματα ἐπὶ ἀντικειμένων ἐχόντων ζωηρὸν χρωματισμόν, παραπετασμάτων ἢ καὶ εἰκόνων ἀκόμη. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἐννοεῖται ὅτι τὸ παιδίον δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν εἰκόνα ὡς εἰκόνα. Ὁ συμβολικὸς καὶ εἰκονιστικὸς αὐτῆς χαρακτὴρ διαφεύγει καθ' ὁλοκληρίαν τὸ παιδίον. Ἡ εἰκὼν δι' αὐτὸ εἶνε πραγματικὸν ἀντικείμενον, τὸ δὲ εἰκονιζόμενον ὑπαρκτόν. Καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐν τῷ κατόπτρῳ θεωρεῖ ὡς ἔχουσαν πραγματικὴν ὑπόστασιν. Τὰ παιδία διὰ τῆς πείρας καὶ κατὰ μικρὸν μανθάνουσιν ὅτι αἱ εἰκόνες εἰσὶν ἁπλαῖ ἀπεικονίσεις.

Ἂν ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε ἀληθής, ἐξ αὐτῆς συνάγεται ὅτι τὸ μικρὸν παιδίον οὔτε ζωγραφεῖ εἰκόνας οὔτε νὰ ζωγραφήσῃ δύναται, τουτέστι κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν τὸ παιδίον, μὴ ἐννοοῦν ὅτι ὑπάρχει τι συμβολίζον ἢ ἀπεικονίζον τὰ πράγματα, ἀδυνατεῖ νὰ παραγάγῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἐκ προθέσεως εἰκόνα τινὰ ὡς ὁμοίωμα ἀντικειμένου. Πράγματι, ἡ πρώτη προσπάθεια τοῦ μικροῦ παιδίου σύροντος μολυβδοκόνδυλον ἐπὶ χαρτίου, συνίσταται εἰς ἄσκοπον σύμφυρμα γραμμῶν. Τὸ γραμμογραφικὸν αὐτὸ προϊὸν δὲν εἶνε, ἐννοεῖται, εἰκών, μολονότι κατὰ τύχην δύναται νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἀντικείμενόν τι. Εἰς τὸ παιδίον δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ πρόθεσις νὰ ἐκτελέσῃ εἰκόνα οὐδὲ ἡ προσπάθεια νὰ ῥίψῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου πνευματικὴν παράστασιν.

Δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἀπεικονίσεως ἄρχεται ἐμφανιζομένη τὸ τρίτον ἢ τέταρτον ἔτος. Τὸ παιδίον ἐπιχειρεῖ τώρα νὰ ζωγραφῇ ἀντικείμενα· σπουδαιότατον δὲ εἶνε νὰ ἐξακριβώσωμεν ποῖα ἀντικείμενα προτιμᾷ· 99 % τῶν εἰκονογραφημάτων τῆς ἡλικίας ταύτης εἶνε ἀπεικονίσεις ἀνθρωπίνων ὄντων, ἢ τοὐλάχιστον ἀξιοῦσαι ν' ἀπεικονίσωσιν ἀνθρώπινα ὄντα. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ζωῆς του περικυκλοῦται ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὄντων καὶ παρ' αὐτῶν ἀναμένει τὴν πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὸ παιδικὸν ἐνδιαφέρον ἐξεγείρεται ὑπὸ πραγμάτων κινουμένων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐν ἀκινησίᾳ ἢ ἠρεμίᾳ. Τὰ παιδία προσπαθοῦσι ν' ἀπεικονίσωσι τὸν ἄνθρωπον βαδίζοντα, τρέχοντα, κινοῦντα τοὺς βραχίονας, ἐκβάλλοντα μεγάλα νέφη καπνοῦ ἀπὸ ὑπερμεθυσθεῖσαν πίπαν. Ἂν δὲ ζωγραφήσωσιν οἰκίαν, στολίζουσιν αὐτὴν μὲ πολλὰς καπνοδόχους, πάσας ζωηρῶς καπνιζούσας.

Τὰ ζωγραφικὰ ταῦτα κατορθώματα ὅμως προϋποθέτουσιν ἀρκετὴν ἀνάπτυξιν· αἱ πρῶται ἀπεικονίσεις εἶνε ὅλως διόλου ἄτεχνοι, πολλαὶ δὲ λεπτομέρειαι ἐλλείπουσιν ἐν αὐταῖς. Τὸ παιδίον φαίνεται ἀρκούμενον εἰς τὸ ἁπλούστατον εἶδος τῆς ἀπεικονίσεως, εἰς τὸ μὴ δυνάμενον νὰ χαρακτηρισθῇ ἀκόμη ὡς εἰκών, ἀλλ' ἀποτελοῦν *σύμβολον* μᾶλλον αὐτοῦ, *ὑποσημαῖνον* τὸ ἀντικείμενον ἀλλ' οὐχὶ ὁμοιάζον πρὸς αὐτό. Ἄτεχνον τετράγωνον ἢ κύκλος μετὰ ζεύγους γραμμῶν ἀρχομένων ἀπὸ τῆς κάτω πλευρᾶς ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ ἀπεικόνισιν ἀνθρώπου. Παιδία τινὰ πρὸς παράστασιν λεπτομερειῶν σύρουσι σύμφυρμα γραμμῶν, ὡς π.χ., διὰ τὴν παράστασιν τῶν χειρῶν, τῆς κόμης, τῶν ποδῶν, τῶν ἐνδυμάτων, κτλ. Πράγματι ἡ ἀνάπτυξις τῆς παιδικῆς Γραφικῆς ἐκδηλοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς βαθμηδὸν ἐλαττώσεως καὶ ἐν τέλει πλήρους καταργήσεως τῆς ἀσκόπου γραμμογραφίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς βαθμιαίας αὐξήσεως καὶ ἀκριβείας τῶν λεπτομερειῶν. Εἷς ὀξὺς παρατηρητὴς τῆς παιδικῆς ζωγραφικῆς παρετήρησεν ὅτι ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους ἐκλείπει παντελῶς ἡ ἐν συμφύρματι γραμμογραφία. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ χρονολογία αὕτη εἶνε διάφορος κατὰ τὰ διάφορα παιδία.

Τὴν προσοχὴν ἡμῶν δέον νὰ ἐπιστήσωμεν εἰς τὸ ἑξῆς ἐνδιαφέρον γνώρισμα τῶν παιδικῶν ἀπεικονίσεων. Τὸ παιδίον, καὶ ἱκανὸν χρόνον ἀφ' οὗ

[1] Ἴδε καὶ σχετικὴν πραγματείαν τοῦ κ. Α. Π. Κουρτίδου εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως 1901—1902 ὑπὸ Γ. Μπουκουβάλα.

παρήτησε τὴν ἄσκοπον γραμμογραφίαν, δὲν δύναται ἀκόμη νὰ διακρίνῃ *τί βλέπει* ἐν τῷ πρὸ αὐτοῦ εὑρισκομένῳ ἀντικειμένῳ ἀπὸ τὸ *τί γνωρίζει* περὶ αὐτοῦ. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὴν *προοπτικήν*. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ εἰκόνι του δὲν *σχεδιάζει* ἁπλῶς, ἀλλὰ περιγράφει τὰ ἀντικείμενα. Εἰς ἀπεικόνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ πλαγίου ζωγραφεῖ καὶ τοὺς δύο ὀφθαλμούς, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ τὰ δύο ὦτα. Τὴν οἰκίαν ζωγραφεῖ οὕτως ὥστε φαίνονται τρεῖς πλευραὶ αὐτῆς, δεικνύει καὶ τὰς δύο κνήμας ἱππέως. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπολείπεται ὅτι ἡ πρώτη περὶ γεγονότος τινος γνῶσις τοῦ παιδίου ἀποτελεῖ «ἀόριστον σύνολον», καὶ ὅτι ἡ ἀντίληψις τῶν μερῶν καὶ τῶν σχέσεων τῶν μερῶν, ὡς καὶ ἡ γνῶσις τί προσάγει εἰς τὸν παρατηρητὴν τὸ ἀντικείμενον θεωρούμενον ἀπὸ μιᾶς καὶ μόνης ἀπόψεως, ὡς ἐν τῇ εἰκόνι, εἶνε ἔργον τῆς *ἀφαιρέσεως* ἀπαιτοῦν καὶ χρόνον καὶ πεῖραν. Τούτου ἕνεκα κατοδεικνύεται μωρὰ ἡ μέθοδος ἡ ἀπαιτοῦσα ὅπως τὸ παιδίον κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰχνογραφίας ἀρχίσῃ ἀπὸ ἀφῃρημένων γραμμῶν στιγμάτων, ἅτινα οὐδαμοῦ ἐν τῷ πραγματικῷ κόσμῳ εὑρίσκονται μόνα. Τὸ παιδίον πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἰχνογραφήσεως ἑνὸς ὅλου, ἀληθοῦς ἀντικειμένου, καὶ ἂν ἀτέχνως ἀπεικονίζῃ αὐτό. Τὸ ὅλον καὶ πραγματικὸν ἀντικείμενον εἶνε συγκεκριμένον καὶ πρέπει νὰ προηγῆται τῶν γραμμῶν καὶ τῶν στιγμάτων, ἅτινα εἶνε ἀφαιρέσεις.

Τὰ μικρὰ παιδία ὀλίγον προσέχουσι καὶ εἰς τὸ διακοσμητικὸν μέρος τῶν ἀντικειμένων. Ἡ Κυρία Μαίτλανδ ἐπὶ 1600 ἰχνογραφημάτων παιδίων πέντε μέχρις ἑπτὰ ἐτῶν ἐξηκρίβωσεν ὅτι μόνον 3 % ἐκ τῶν παιδίων μετὰ τοῦ ἀντικειμένου συναπεικόνιζον καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ διακοσμήσεις. Ὁ Ὀσέα παρεκίνησε πολλὰ παιδία νὰ ἰχνογραφήσωσι κάθισμα φέρον διακόσμησιν, παρετήρησε δὲ ὅτι τὰ πενταετῆ παιδία οὐδεμίαν εἶχον ἀντίληψιν τῶν ἐπικοσμημάτων. Τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ παράστασις τοῦ παιδίου περὶ ἀντικειμένου τινὸς συνδέεται ἐντελῶς πρὸς τὴν χρῆσιν ἢ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ καὶ ὅτι οἱ αὐτόματοι αὐτοῦ ὁρισμοὶ τῶν ἀντικειμένων ἀναλλοιώτως ἐμφαίνουσι τὴν ἰδιάζουσαν ταύτην ἀντίληψιν. Καὶ κατὰ τὴν ἰχνογράφησιν τὸ αὐτὸ συμβαίνει· τὰ μέρη τοῦ πράγματος, τὰ ὁποῖα προσπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἢ τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, ἀπεικονίζονται, ἐν ᾧ ἐκεῖνα τὰ μέρη τῶν ὁποίων ἡ ἐργασία δὲν εἶνε προφανής, μένουσι πιθανῶς ἀπαρατήρητα.

Ἂν ἠθέλομεν νὰ περιγράψωμεν ἐντελῶς τὴν γένεσιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος, ἔπρεπε νὰ ἐξέλθωμεν πολὺ τῆς περιόδου τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Τὸ μικρὸν παιδίον ἑλκύεται ὑπὸ τῶν ἀνοικτῶν χρωμάτων· ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι προέρχεται μᾶλλον ἐκ τῆς ζωηρότητος τῆς ἐντυπώσεως ἢ ἐκ καλαισθητικοῦ λόγου· τούτου δ' ἕνεκα τὸ παιδικὸν συναίσθημα τοῦ καλοῦ δὲν ἐκτείνεται καὶ μέχρι τῆς *μορφῆς* ἢ τοῦ *συμπλέγματος*. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις μου παιδίον ἑνὸς ἔτους ἢ δύο ἐτῶν οὐδόλως αἰσθάνεται τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἁρμονικῆς καὶ μετὰ καλαισθησίας συμπεπλεγμένης ἀνθοδέσμης καὶ ἄλλης ἀκαλαισθήτως συνδεδεμένης· δὲν προτιμᾷ τὴν ὡραίαν μορφὴν τῆς ἀσχήμου· τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς φλογερᾶς ἀγάπης πολλῶν παιδίων πρὸς παλαιὰς ῥακώδεις κούκλας ἀντὶ τῶν καινουργῶν καὶ ὡραίων. Παιδίον δύο καὶ ἡμίσεος ἐτῶν, τὸ ὁποῖον εἶχον τὴν εὐκαιρίαν συχνὰ νὰ παρατηρῶ, παίζει διαρκῶς μὲ παλαιὸν ἁμαξάκι, τὸ ὁποῖον εἶνε τόσον κατεστραμμένον, ὥστε σχεδὸν καθ' ἑκάστην ἔχει ἀνάγκην ἐπιδιορθώσεως, ἐν ᾧ οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ ὡραῖον, καινουργὲς καὶ ζωηρῶς χρωματισμένον, τὸ ὁποῖον τῷ ἠγόρασεν ὁ πατήρ του. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν παιγνιδίων δὲν ἐπενεργοῦσιν ἀκόμη καλαισθητικοὶ λόγοι ἐπὶ τῶν παιδίων. Καθ' ὁλοκληρίαν δὲ ἀμφίβολον φαίνεται ὅτι παιδίον κατώτερον τῶν δέκα ἐτῶν δύναται νὰ συναισθανθῇ ἐντελῶς τὰ συναισθήματα ἐκεῖνα, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατέχονται οἱ πλεῖστοι τῶν ἐνηλίκων ἐνώπιον ὡραίου τοπίου, θαυμασίας εἰκόνος ἢ μεγαλοπρεποῦς ἀρχιτεκτονικοῦ ἔργου. Τὸ παιδίον ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ ποῖα συναισθήματα ἐξεγείρονται ἐν ἡμῖν πρὸ τῶν ἀντικειμένων τούτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν ἔχει ἀρκοῦσαν πνευματικὴν δύναμιν διὰ νὰ σχηματίσῃ *καθολικὴν ἐντύπωσιν* αὐτῶν, ἀλλὰ δύναται μίαν μόνην ἐμφανεστέραν καὶ ἐναργεστέραν προκύπτουσαν ν' ἀντιληφθῇ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐν τῷ τοπίῳ ἐνυπάρχει ὀλίγη *κίνησις* ἢ ζωή, ἐν δὲ τῇ εἰκόνι ἢ τῷ οἰκοδομήματι οὐδεμία. Πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τῶν μικρῶν παιδίων ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ πρὸς τὰ πράγματα προτίμησις αὐτῶν προέρχεται ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῆς ζωῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀντικειμένων μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν καλαισθητικῶν ἰδιοτήτων, τὰς ὁποίας δυνατὸν νὰ ἔχωσι.

Α. Π. Κ.

Τῷ 1900 τὰ γεωργικὰ κτήματα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἦσαν ἐν συνόλῳ 5,739,657, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἀνήρχετο εἰς 3,404,157 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἤτοι 48 ο)ο τῆς ὁλικῆς ἐπιφανείας ὅλης τῆς Συμπολιτείας. Ἐκ τῶν γεωργικῶν τούτων κτημάτων 65 ο)ο καλλιεργοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῶν, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπὸ ἐκμισθωτῶν. Ἀπὸ δεκαετίας ηὔξησε σημαντικῶς ἡ ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν καλλιέργεια αὐτῶν. Ἡ ὁλικὴ ἀξία τῶν κτημάτων τούτων ὑπελογίζετο τῷ 1900 εἰς 102 ½ δισεκατομμύρια φράγκων, ἡ δὲ καθαρὰ ἀξία τῶν προϊόντων αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 18,820 ἑκατομμύρια, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς τὰ 18 ο)ο τοῦ κεφαλαίου. Ἡ ἀξία τῶν πωληθέντων ἢ σφαγέντων κτηνῶν κατὰ τὸ 1900 ἀνῆλθεν εἰς 4,568 ἑκατομμύρια.

ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ

Ο ΘΕΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

[ὑπὸ τοῦ καθηγ. R. Kaeppelin, κατὰ μετάφρασιν, ἐλευθέραν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Ἀντιγόνου Π. Πολυμέρη ἰατροῦ].

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς φιλοσοφία, εἰμὴ ἡ ἐπὶ τῶν θετικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν βασιζομένη. Τὴν σκέψιν ταύτην λαβὼν ὡς ὁδηγὸν κατέταξα ἐν ταῖς ἑπομέναις σελίσι, γενικάς τινας ἰδέας ἐπὶ τοῦ Σύμπαντος, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀποφεύγων μετὰ προσοχῆς πᾶν ὅ,τι, ἂν καὶ συνδεόμενον πρὸς τὰ σπουδαῖα ταῦτα ζητήματα, ὑπεισέρχεται οὐχ' ἧττον, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς θεολογίας, ἢ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων.

Οἱ ἀναγνῶσται, οἵτινες θὰ εὐαρεστηθῶσι νὰ δώσωσι προσοχήν τινα εἰς τὴν ἄνευ ἀξιώσεων συγγραφήν μου ταύτην, θὰ δυνηθῶσιν, ἂν θελήσωσι, ν' ἀντισταθμίσωσι τὴν βραχυλογίαν, τὴν ὁποίαν ἐκ προθέσεως ἐπέβαλον εἰς τὸ ἔργον μου, καὶ νὰ συμπληρώσωσιν αὐτὸ διὰ συλλογισμῶν λογικῶς ἀπορρεόντων ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἐγκλείει. Ἄλλως δὲ οὐδένα ἄλλον σκοπὸν ἔχω, εἰμὴ νὰ παρουσιάσω ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ ἓν ὅλον γεγονότων καὶ ἰδεῶν, ἀπολύτως ἀναγκαίων πρὸς ἀντίληψιν τοῦ μεγαλείου τῆς δημιουργίας, τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τοῦτο, ἐννοεῖται διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας τὴν ἕξιν νὰ λαμβάνωσι τοιαῦτα θέματα, ὡς ἀντικείμενα τῶν σκέψεών των.

Α — ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ

Ο ΧΡΟΝΟΣ

Ἐξ ὅλων τῶν ἀφῃρημένων ἰδεῶν ἡ δυσκολωτέρα ἴσως διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν εἶνε ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου. Καὶ πράγματι, δὲν ἀντιλαμβανόμεθα τῆς ἐννοίας ταύτης, εἰμὴ παρατηροῦντες τὴν κατὰ διαλείμματα, πλέον ἢ ἧττον μεγάλα, διαδοχὴν τῶν γεγονότων, καὶ οὕτω μόνον κατορθοῦμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τῆς ἰδέας τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν μέσων ἐκτιμήσεως τοῦ εἴδους τούτου, ἡ μᾶλλον ζωηρῶς προσβάλλουσα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα βεβαίως εἶνε ἡ περιοδικὴ καὶ ἐναλλὰξ ἐμφάνισις τῆς νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας. Τὸ νὰ βλέπωμεν τακτικῶς τὸν ἥλιον ἀνυψούμενον εἰς τὸν ὁρίζοντα, διατρέχοντα τὸ παμμέγεθες οὐράνιον αὐτοῦ τόξον καὶ μεταβαίνοντα ἵνα σβεσθῇ ἐν τῇ Δύσει, μᾶς ἐδίδαξε νὰ μετρῶμεν τὰς ἡμέρας, ὅπως ἀργότερα νὰ μετρῶμεν καὶ τὰ ἔτη, βλέποντες τὸν ἀστέρα τοῦτον διαδοχικῶς ἀναφαινόμενον εἰς διάφορα τοῦ ὁρίζοντος σημεῖα, καὶ ἐπανερχόμενον εἰς τ' αὐτά, μόνον μετὰ πάροδον τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε παρομοίων καὶ κανονικῶν κινήσεων.

Παρατηροῦντες τὰ μεγάλα οὐράνια φαινόμενα, ἠδυνήθησαν νὰ προσδιορίσωσι τὰ πλέον ἢ ἔλασσον μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, διὰ τῶν ὁποίων κατορθώνομεν ν' ἀνεύρωμεν τοὺς διαφόρους ἀστέρας εἰς τὰ αὐτὰ τοῦ διαστήματος σημεῖα, καὶ κατὰ συνέπειαν ν' ἀντιληφθῶμεν τῆς ἐννοίας τῶν μικροτέρων, ἢ σχετικῶς μεγαλειτέρων χρονικῶν περιόδων. Καὶ πράγματι, ἐνῷ βλέπομεν τὴν Σελήνην διαθέτουσαν μόνον εἴκοσι ἐννέα καὶ ἡμίσειαν ἡμέρας πρὸς συμπλήρωσιν τῆς περὶ τὴν γῆν τροχιᾶς της, δυνάμεθα νὰ ἤμεθα βέβαιοι, ὅτι ὁ Ἑρμῆς περιστρέφεται περὶ τὸν Ἥλιον εἰς εἰκοσιοκτὼ ἡμέρας, ἡ Ἀφροδίτη εἰς διακοσίας εἴκοσι πέντε, ὁ Ἄρης εἰς ἑξακοσίας ὀγδοήκοντα ἑπτά, ὁ Ζεὺς εἰς δώδεκα ἔτη, ὁ Κρόνος εἰς εἴκοσι ἐννέα, ὁ Οὐρανὸς εἰς ὀγδοήκοντα τέσσαρα, καὶ ὁ Ποσειδῶν εἰς ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε.

Ἡ παρατήρησις λοιπὸν τῶν οὐρανίων φαινομένων μᾶς διδάσκει νὰ προσδιορίζωμεν τοιαῦτα μακρὰ χρονικὰ διαστήματα ἐν πληρεστάτῃ ἀκριβείᾳ· καὶ ἡ σπουδὴ ὅμως τῆς ἱστορίας μᾶς διδάσκει ἐπίσης τὸ αὐτὸ διὰ τρόπου ὀλιγώτερον μὲν ἀκριβοῦς, προσφυεστέρου ὅμως ἴσως εἰς τὴν φύσιν μας, βλέποντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας διαδοχικῶς παρερχομένας πολυαρίθμους σειρὰς ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων· ἐν τούτοις, καὶ διὰ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ τρόπου ἐκτιμήσεως τοῦ χρόνου, τὰ πάντα καθίστανται ἀόριστα καὶ ἀβέβαια, μόλις προχωρήσωμεν πρὸς τὰς πρώτας ἡλικίας τῆς ἀνθρωπότητος· διότι, ἐνῷ τινὲς τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς κατέχουσι χρονικὰ ἀνερχόμενα εἰς μίαν ἑκατοντάδα αἰώνων, τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη δὲν παραδέχονται, εἰμὴ ἐξ μόνον περίπου χιλιάδας ἐτῶν, ὡς ἡλικίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων δὲν μᾶς ὁμιλεῖ, εἰμὴ μόνον περὶ διαρκείας χιλιάδων τινῶν ἐτῶν, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γηΐνης σφαίρας μας, ἥτις ἐναργέστατα ἀφηγεῖται αὐτὴ αὕτη τὰ καθ' ἑαυτήν, διὰ τῶν μεγάλων γεωλογικῶν φαινομένων, ἅτινα ἔφεραν αὐτὴν εἰς ἣν κατάστασιν εὑρίσκεται νῦν, ἀρχομένη ἀπὸ ἐποχῆς τινος, καθ' ἣν οὐδὲν ἄλλο ἦτο, εἰμὴ παμμεγέθης καὶ ἐξ ὁλοκλήρου φλεγομένη μᾶζα ὕλης ἐν πυρώδει διαλύσει. Καὶ πράγματι, ὁ Fourier ἀπέδειξεν ὅτι σφαῖρα διάπυρος τῆς διαμέτρου τῆς γῆς μας, μεμονωμένη ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι, δὲν δύναται νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν σημερινὴν θερμοκρασίαν τῆς γῆς, εἰμὴ διὰ διαρκοῦς ἀποψύξεως, ἐπὶ χρονικὸν διάστημα οὐχὶ μικρότερον πολλῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ ἐπιφάνεια τῆς γηΐνης σφαίρας ἐκαλύφθη, συνεπείᾳ τῆς ἀποψύξεώς της, ὑπὸ τοῦ πρώτου στερεοῦ φλοιοῦ, παρῆλθον πέντε μεγάλαι ἐποχαί, χαρακτηριζόμεναι ἑκάστη διὰ

τοῦ σχηματισμοῦ εἰδικῶν γεωλογικῶν κοιτασμάτων, καὶ τῆς δημιουργίας ἰδιαιτέρων, δι' ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, ὀργανικῶν ὄντων· ἤτοι· 1) τὰ *διάμεσα ἢ πρωτογενῆ* κοιτάσματα καὶ ἡ *τριτοβιτικὴ* ἐποχή, 2) τὰ *δευτερογενῆ* κοιτάσματα καὶ ἡ *μεγαλοσαυριακὴ* ἐποχή, 3) τὰ *τριτογενῆ* κοιτάσματα καὶ τὸ *παλαιοθηριακὸν* γένος, 4) τὰ *τεταρτογενῆ* κοιτάσματα μετὰ τοῦ γένους τῶν *μαμούθ*, καὶ 5) τὰ *νεώτερα* κοιτάσματα καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ *ἀνθρωπίνου γένους*, συνισταμένη ἐκ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅλων τῶν φυλῶν καὶ εἰδῶν τῶν ζῴων, ἅτινα ὑπάρχουσι *σήμερον μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς* [1] Ἐξετάζοντες δὲ τὸ μέγεθος τῶν γεωλογικῶν γεγονότων τῶν συντελεσθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν ἑκάστης τῶν τεσσάρων ἐποχῶν, αἵτινες προηγήθησαν τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν, ὡς διάρκειαν ἑκάστης ἐξ αὐτῶν, χρονικὸν διάστημα μικρότερον χιλιάδων τινῶν ἐτῶν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡμεῖς ἐξηναγκασμένοι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ σφαῖρά μας ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁλόκληρος ἦτο ἐν καταστάσει διαπύρου διαλύσεως, στερουμένη ἀκόμη τοῦ λεπτοῦ στερεοῦ φλοιοῦ, ὅστις τὴν καλύπτει σήμερον, καὶ ὅστις δὲν ἔχει εἰμὴ πέντε λευγῶν (20 χιλιομέτρων) πάχος, [2] ἐπὶ διαμέτρου τριῶν χιλιάδων λευγῶν, (12 χιλιάδων χιλιομέτρων) διέθεσε πολλὰ ἑκατομμύρια ἐτῶν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκεται νῦν.

Καὶ ἤδη μὲν τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιληφθῇ τῆς ἰδέας τοιαύτης χρονικῆς διαρκείας· ἀλλὰ τότε τί θὰ συμβῇ ἂν θελήσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν, καὶ ζητήσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἰδέαν ταύτην εἰς χρονικὰ διαστήματα ἔτι μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα ἡμῶν; εἰς τὴν ἐποχὴν π. χ. καθ' ἣν οὔτε ἡ γῆ μας αὐτὴ ἦτο σχηματισμένη, ἤ, ἀκόμη περισσότερον, ὅταν θελήσωμεν ν' ἀντιληφθῶμεν τῆς ἰδέας καὶ τῆς σειρᾶς τῶν ἀτελευτήτων αἰώνων, οἵτινες οὔτε ἀρχὴν ἔχουσιν, οὔτε τέλος;

Πρὸ τῆς ἀβύσσου ταύτης τῆς αἰωνιότητος, ἥτις ἀνοίγεται ἐνώπιον τῆς διανοίας μας, τὸ πνεῦμα μας συγκεχυμένον ἵσταται πεφοβισμένον ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ του ἀπέναντι τοῦ ἀπείρου τοῦ χρόνου, καὶ τὰ χείλη μας μόλις καὶ μετὰ τρόμου ψιθυρίζουσι τὰς λέξεις ταύτας, αἵτινες μόνον τὴν ἀδυναμίαν μας ἐκφράζουσιν: Αἰωνιότης! αἰωνιότης διὰ τὸ παρελθόν, καὶ διὰ τὸ μέλλον ἐπίσης αἰωνιότης! Ἀπειρία αἰώνων διὰ τὸ παρελθόν, ἀπειρία αἰώνων καὶ διὰ τὸ μέλλον! Οὔτε ἀρχή, οὔτε τέλος! Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἄνευ ὁρίων αἰωνιότητος ταύτης, ἀστραπὴ καὶ μόνη γηΐνης ὑπάρξεως, δι' ἕκαστον ἐξ ἡμῶν! Αἰωνιότης, ἀπειρία χρόνου ἀκαταμέτρητος ἄβυσσος καὶ ἐκμηδένισις τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ χάους τούτου!

ΤΟ ΑΠΕΙΡΟΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὰς πρώτας τῆς ὑπάρξεώς του ἡμέρας, οὐδεμίαν ἔχει συναίσθησιν τῶν ἀποστάσεων, μόλις δὲ μετ' ἐκγύμνασιν καὶ πεῖραν πολλῶν μηνῶν, ἀποκτᾷ αὐτήν, καθόσον δὲ προβαίνει εἰς τὴν ζωήν, ἡ πεῖρα αὕτη τελειοποιεῖται καὶ μετ' ὀλίγον κατορθώνει νὰ ἐκτιμᾷ τὰς ἀποστάσεις, αἵτινες τὸν χωρίζουσιν ἀπὸ τὰ προσπίπτοντα εἰς τὴν ὅρασίν του ἀντικείμενα, τὰς ἀποστάσεις δ' αὐτάς, ἐντυπωθείσας ἅπαξ εἰς τὸ πνεῦμά του, τὰς ἐφαρμόζει καὶ εἰς τὰς ὑπερβαινούσας τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν τῶν αἰσθήσεών του. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὕτη ἀποβαίνει ἐπὶ μᾶλλον δυσκολωτέρα, ἐφ' ὅσον αὐξάνουσι τὰ διαστήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ζητοῦμεν νὰ τὴν ἐφαρμόσωμεν· καί, ἐνῷ εὐχερέστατα ἀναπαρίσταται ἐν τῷ πνεύματί μας τὸ μῆκος ἑνὸς μέτρου ἢ ἑνὸς χιλιομέτρου, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτό, εἰμὴ ὅλως ἀορίστως καὶ συγκεχυμένως, προκειμένου περὶ ἑκατόσεως ἑκατὸν ἢ χιλίων λευγῶν, καὶ οὕτως ἡ σαφὴς ἀντίληψις τῆς ἰδέας τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας ὅμως ἡ ἐπιστήμη κατώρθωσε νὰ μετρήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἢ τοῦ οὐρανοῦ, εἶνε ἐντελῶς ἀδύνατος δι' ἡμᾶς. Πῶς π.χ. τὸ πνεῦμά μας θὰ κατορθώσῃ ν' ἀντιληφθῇ ἐπακριβῶς τὴν εἰκόνα ἀποστάσεως ἐννέα χιλιάδων λευγῶν, ἥτις εἶνε περίπου ἡ περιφέρεια τῆς γῆς μας, κατὰ μείζονα δὲ λόγον, τὴν τῶν ἐννενήκοντα χιλιάδων λευγῶν, ἥτις μᾶς ἀποχωρίζει τῆς Σελήνης, ἢ τὴν τῶν τριάκοντα ἐννέα περίπου ἑκατομμυρίων λευγῶν, αἵτινες εἶνε ἡ μέση ἀπόστασις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου;

Ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη τοῦ πνεύματός μας παρατηρεῖται πάντοτε καὶ εἰς πάσας τὰς ἐκτιμήσεις τῶν οὐρανίων ἀποστάσεων, ὅπως ἡ τῶν δεκατεσσάρων ἑκατομμυρίων λευγῶν, ἥτις χωρίζει τὸν Ἥλιον ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ τῶν εἰκοσιεπτὰ ἑκατομμυρίων λευγῶν, αἵτινες χωρίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, τῶν πεντήκοντα ὀκτὼ ἀπὸ τοῦ Ἄρεως, τῶν διακοσίων ἀπὸ τοῦ Διός, τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα δύο ἀπὸ τοῦ Κρόνου, τῶν ἑπτακοσίων εἴκοσι ὀκτὼ ἀπὸ τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ τέλος ἡ τῶν χιλίων ἑκατὸν ἑκατομμυρίων λευγῶν, αἵτινες χωρίζουσι τὸν Ποσειδῶνα ἀπὸ τοῦ Ἡλίου.

Τὸ ἄπειρον τῶν ἀποστάσεων αὐτῶν, μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἐννοήσωμεν πόσον ἡ σφαῖρα, τὴν ὁποίαν κατοικοῦμεν, καὶ ἥτις σχετικῶς πρὸς τὴν σμικρότητά μας, μᾶς φαίνεται ὑπερμεγέθης, πόσον, λέγω, ἐν τούτοις εἶνε ἀνεπαίσθητος ἐν μέσῳ τοῦ ἀπείρου. Ἀλλά, πόσον καταπίπτουσι καὶ τὰ μεγαλεῖα τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος, ὅταν θελήσωμεν νὰ τὰ παραβάλωμεν πρὸς τὰ ἄπειρα διαστήματα, ἅτινα χωρίζουσιν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἀναριθμήτους ἐκείνους ἄλλους ἡλίους, τοὺς ἀναφαινομένους πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐν τῷ στερεώματι, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀπλανῶν, καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἐλάχιστα ἀπέχοντες ἡμῶν εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἑπτὰ ἑκατομμυρίων λευγῶν; Ἀλλ' ὅμως, καὶ πέραν αὐτῶν, τῶν πλησιεστέρων ἀπλανῶν ἀστέρων, παρουσιάζονται καὶ ἄλλοι ἐπὶ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι, τοὺς ὁποίους ἡ ἀστρονομία διακρίνει εἰς δεκαὲξ σειρὰς μεγεθῶν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τοῦ δεκάτου ἕκτου μεγέθους εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν, κατὰ τριακοσίας ἑξήκοντα δύο φορὰς μεγαλειτέραν τῆς τῶν τοῦ πρώτου μεγέθους, δηλαδὴ εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιάδων πεντακοσίων τριάκοντα τεσσάρων ἑκατομμυρίων ἑκατομμυρίων λευγῶν (10,136 ἑκατομμυρίων ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων)!

Αὐτὰ εἶνε τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν τηλεσκοπίων μας κατωρθώσαμεν νὰ φθάσωμεν· ἀλλά, τὸ ἄπειρον αὐτὸ δὲν ἔχει ὅρια, ὑψίσταται καὶ πέραν τῶν φοβερῶν αὐτῶν ἀποστάσεων, ἀνοιγομένων ἀδιακόπως πρὸ τῆς φαντασίας μας, σχηματίζον ἀκαταμέτρητον καὶ ἀτελεύτητον ἄβυσσον, ἥτις ὅπως καὶ ἡ τῆς αἰωνιότητος, οὔτε ἀρχήν, οὔτε τέλος ἔχει.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἠδυνηθῶμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν, ἀνυψοῦντες τὸ πνεῦμά μας πρὸς ἀντίληψιν τοῦ ἀπείρου διαστήματος, προσπαθοῦμεν νὰ συλλάβωμεν; Πολὺ μετρίως θὰ ἐξεφράζετό τις λέγων:— Καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν καὶ ἂν βαδίσω κατ' εὐθεῖαν, καὶ ἐπ' ἄπειρον χρόνον, πάντοτε ἐνώπιόν μου θὰ ἔχω τὸ ἀνεξάντλητον, τὸ ἀτελεύτητον αὐτὸ διάστημα!....

ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ

Ἐν μέσῳ τῶν δύο τούτων ἀπείρων, τοῦ Χρόνου καὶ τοῦ Διαστήματος, ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ διέσπειρε τοὺς διαφόρους κόσμους, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἀποκαλοῦμεν διὰ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος Σύμπαν. Ὁ Ἥλιός μας καὶ αὐτὸς εἶνε ἀπλανής, ὅπως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, ἕκαστος δ' αὐτῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας, ἔχει τὸ ἰδιαίτερον ἐκ πλανητῶν καὶ δορυφόρων σύστημά του, ὅπως καὶ αὐτός. Ὁποία ἄραγε πληθὺς οὐρανίων σφαιρῶν ν' ἀπαρτίζῃ τὸν ἀπειρομεγέθη αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν πλανητῶν, τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τῶν ὁποίων, ὡς πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν, οἱ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι, ὁρατοὶ δ' εἰς ἡμᾶς, ἀπέχουσι δύο χιλιάδας πεντακόσια τριάκοντα τέσσαρα ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων λευγῶν! Ἀλλὰ πῶς νὰ ὑποθέσῃ καὶ παραδεχθῇ τις, ὅτι τὸ Σύμπαν καταλήγει ἐκεῖ, ὅπου αἱ αἰσθήσεις μας εὑρίσκουσι τὸ ἔσχατον τῆς ἀντιλήψεως ὅριον; Παρακολουθοῦντες διὰ τῆς διανοίας τὴν βαθμιαίαν αὐτὴν ἀπομάκρυνσιν, τὴν ὁποίαν διαδοχικῶς μᾶς παρουσιάζουσιν οἱ ὁλονὲν πολυαριθμότεροι αὐτοὶ ἀπλανεῖς, οἱ ἀποτελοῦντες τὰς δεκαὲξ σειρὰς μεγέθους, δὲν ὀφείλομεν ἄραγε ν' ἀποκτήσωμεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι καὶ πέραν τῆς δεκάτης ἕκτης σειρᾶς, ἥτις δὲν εἶνε εἰμὴ τὸ ὅριον τῶν τηλεσκοπικῶν μας ἀνακαλύψεων, ὅτι ὑπάρχουσι, λέγομεν βεβαίως καὶ ἄλλοι ἀστέρες, διαδεχόμενοι ἀλλήλους ἐπ' ἄπειρον, διὰ μέσου τοῦ Διαστήματος;

Ἡ λογικωτέρα ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἄνευ ἀντιρρήσεως δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν περὶ τοῦ Σύμπαντος, εἶνε, ὅτι ὁλόκληρον τὸ ἄπειρον διάστημα, ἐν τῇ ἀκαταμετρήτῳ ἐκτάσει του, εἶνε πλῆρες οὐρανίων σφαιρῶν, ὅπως καὶ τὸ ἐλάχιστον αὐτοῦ μέρος, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκεται ὁ πλανήτης μας. Ἡ ἰδέα αὕτη ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὸ Σύμπαν εἶνε ἄπειρον, ὅπως ὁ Χρόνος καὶ τὸ Διάστημα, καὶ ὅτι ἐπ' ἄπειρον δι' αὐτοῦ διελαύνοντες, ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ καὶ καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν, θὰ συναντῶμεν πάντοτε νέα ἡλιακὰ συστήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀτελεύτητος συνέχεια δὲν θὰ διακόπτηται, εἰμὴ ἀπὸ τὴν χωρίζουσαν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν. Διὰ μέσου δ' αὐτῶν τῶν κενῶν αἱ οὐράνιαι σφαῖραι συνδέονται πρὸς ἀλλήλας διὰ τοῦ νόμου τῆς ἕλξεως, ἥτις κανονίζει τὰς κινήσεις των, καὶ ὑπὸ τῆς αἰθερίας ἐκείνης ὕλης, ἥτις χρησιμεύει, ὅπως διαχέωσι μακρὰν τ' ἀποτελέσματα τῶν μὴ ὑποπιπτόντων εἰς τὰς αἰσθήσεις μας ῥευμάτων, ἐκείνων τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζομεν ἡμεῖς διὰ τῶν ὀνομάτων θερμότης καὶ φῶς. Ὁποῖον ἀληθῶς θαυμάσιον φαινόμενον, νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἀστέρας αὐτοὺς διαχέοντας οὕτω τὸ φῶς των μετὰ ταχύτητος ὀγδοήκοντα τεσσάρων χιλιάδων λευγῶν κατὰ δεύτερον λεπτόν, διὰ τοῦ διαστήματος καὶ μέσῳ ἀσυλλήπτου οὐσίας ἀβαροῦς καὶ συνεπῶς ὅλως διαφόρου τῆς ὕλης, καὶ μεθ' ὁρμῆς τοιαύτης, ὥστε ἐν διαστή-

---

[1] Σ. Μ. Ἡ διαίρεσις αὕτη, κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλόγους, ὡς τὸν de Lagrené (1882), Seignette (1891) Μητσόπουλον (1896) καὶ ἄλλους, ἐπὶ ἄλλων δεδομένων βασιζομένη, ἔχει ὡς ἑξῆς: α'). Κοιτάσματα *ἀρχαιολιθικὰ* καὶ ἡ *ἀζωϊκὴ* περίοδος ἢ ἐποχὴ β') Κοιτάσματα *Πρωτογενῆ ἢ Παλαιοζωϊκά*, ὑποδιαιρούμενα 1) εἰς *Σιλουριανὴν*, 2) *Δεβονιανὴν* καὶ 3) *Ἀνθρακοφόρον ἢ Περμιανὴν* ἐποχήν. γ'.) Κοιτάσματα *Δευτερογενῆ ἢ Μεσοζωϊκά*, διαιρούμενα 1) εἰς τὴν *Τριασικὴν*, 2) τὴν *Ἰουρασίαν* καὶ 3) τὴν *Κρητιδικὴν* ἐποχήν. δ') Κοιτάσματα *Τριτογενῆ* μετὰ τῆς 1) *Ἠωκαίνου*, 2) *Μειοκαίνου* καὶ 3) *Πλειοκαίνου* ἐποχῆς· καὶ ε'.) Κοιτάσματα *Τεταρτογενῆ ἢ* τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν τῆς *καθ' ἡμᾶς περιόδου προσχώσεων*, μετὰ τῆς *ἀνθρωπολογικῆς* ἐποχῆς.

Παραλείπομεν τὰς μικροτέρας καὶ λεπτομεστέρας ὑποδιαιρέσεις καὶ τὰς διαφόρους κατὰ τοὺς μέν, ἢ τοὺς δέ, ἐπωνυμίας των, καθόσον πᾶν ἄλλο, ἢ περὶ Γεωλογίας πραγματεύεται τὸ παρὸν σύγγραμμα.

[2] Σ. Μ. Κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλόγους τὸ πάχος τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς πάντως εἶνε πολὺ μεγαλείτερον τοῦ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως σημειουμένου, ἂν καὶ ὡς ἐκ τοῦ δυσεπιλύτου τοῦ ζητήματος διαφωνοῦσιν οὐκ ὀλίγον καὶ οὗτοι μεταξύ των, τοῦ μὲν Baumont παραδεχομένου 40—50 χιλιόμετρα, τοῦ Pfaff 80—90, τοῦ Bonnet 100 καὶ τοῦ Pilar 120—130 χιλιόμετρα ἐπὶ διαμέτρου 12,500 περίπου χιλιομ.

ματι ὥρας, νὰ διατρέχῃ ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν σφαῖρα τηλεβόλου, δὲν θὰ διέτρεχεν, εἰμὴ εἰς ὁλόκληρον αἰῶνα! Ὀπεῖον θαῦμα, πρὸ πάντων, νὰ συλλογίζηταί τις, ὅτι παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἰλλιγγιώδη ταχύτητα ἀπαιτεῖται πλέον τοῦ τετάρτου τῆς ὥρας, διὰ νὰ ἔλθῃ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου τὸ φῶς του, τέσσαρα ἔτη περίπου ἐκ τῶν πλησιεστέρων ἀπλανῶν, καὶ δεκαπέντε αἰῶνες διὰ νὰ καταφθάσῃ ἐπὶ τῆς γῆς μας, ἀπὸ τῶν τοῦ δεκάτου ἕκτου μεγέθους ἀπλανῶν!

ΤΑ ΟΡΓΑΝΙΚΑ ΟΝΤΑ

Ἡ γῆ, καθὼς προηγουμένως εἴπομεν, εἶνε σῶμα σφαιροειδὲς τριῶν περίπου χιλιάδων λευγῶν διαμέτρου, ἀποτελούμενον ἐκ μάζης ρευστῆς, διαπύρου, κεκαλυμμένης ὑπὸ λεπτοῦ στερεοῦ φλοιοῦ,[1] οὗτινος τὸ πάχος δὲν ὑπερβαίνει τὸς πέντε λεύγας τὸ πολύ.[2] Ὁ φλοιὸς οὗτος συνίσταται ἐξ ἑνὸς ὅλου στρωμάτων, διαδοχικῶς σχηματισθέντων ἐκ διαφόρων μεταλλικῶν οὐσιῶν, ἐχουσῶν τὴν ἀρχήν των, τῶν μὲν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πυρά, τῶν δὲ εἰς τὴν ἄλλοτε μὲν βραδεῖαν, ἄλλοτε δὲ βιαίαν τῶν ὑδάτων ἐνέργειαν· Τὰ ὕδατα καταλαμβάνουσι τὰ τρία τέταρτα περίπου τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας, σκεπάζοντα αὐτὴν δι' ἀπεράντων θαλασσῶν, ἢ διαυλακούμενα εἰς πολυαρίθμους ποταμούς. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἐπιφανείας ἀποτελεῖ τὰς ἠπείρους καὶ τὰς νήσους μετὰ τῶν ὀροσειρῶν αὐτῶν τῶν λεκανῶν τῶν κοιλάδων καὶ τῶν πεδιάδων των· στρῶμα δ' ἀέρος δεκατεσσάρων λευγῶν τὸ ὕψος, περιβάλλει ὁλόκληρον τὴν γῆν.[3]

Μελετῶντες τὰ ὀρυκτολογικὰ στρώματα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸν γήινον φλοιόν, ἀνεκάλυψαν ἐντὸς αὐτῶν λείψανα μεγίστου ἀριθμοῦ ἀπολελιθωμένων ζώων καὶ φυτῶν, ἅτινα ἔζησαν διαδοχικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχάς, τὰς προηγηθείσας, ὡς ἐσημειώσαμεν προηγουμένως, τῆς παρούσης ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν τεσσάρων γενεῶν τῶν ὀργανικῶν ὄντων, τῶν ἀντιστοίχων εἰς τὰς τέσσαρας αὐτὰς ἡλικίας τῆς γῆς, τῶν ὁποίων ὁ ὀργανισμὸς ὑπῆρξεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τέλειος, ὑπῆρξάν τινες τοσοῦτον πολυάριθμοι, ὥστε, ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς τοῦ γηΐνου φλοιοῦ πομμεγέθη κοιτάσματα, πρὸς παραγωγὴν τῶν ὁποίων βεβαίως ἐγένετο ἀνάγκη τόσῳ πολυαρίθμων ἀτόμων, ὥστε οὐδεὶς γραφόμενος ἀριθμός, οὐδεμία ἀνθρωπίνη γλῶσσα δύναται ν' ἀπαγγείλῃ τὸ ἄπειρον αὐτὸ πλῆθος.

Τὰ γεγονότα ταῦτα μᾶς διδάσκουσιν, ὅτι μόλις ὑπὸ τῶν φυσικῶν τῆς σφαίρας συνθηκῶν ἐπετράπη, κατῳκήθη αὕτη ὑπὸ ζώντων ὀργανισμῶν, διεσπαρμένων εἴς τε τὰ ὕδατα καὶ τὰς ἠπείρους της, καὶ ὅτι λαοί, γενεαὶ ἀναρίθμητοι ζώων καὶ φυτῶν διαρκῶς καὶ συνεχῶς διεδέχοντο ἀλλήλας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της· ὅ,τι δὲ εἴπομεν περὶ τοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, δύνατοι νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐξ ἴσου καὶ εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν της, διότι βλέπομεν αὐτὴν πανταχοῦ κατοικουμένην ὑπὸ ἀπείρου πλήθους ζώντων ὀργανισμῶν, παντὸς εἴδους καὶ παντὸς μεγέθους, ἀπὸ τοῦ μικροσκοπικοῦ εὐρῶτος μέχρι τοῦ γιγαντιαίου βασάβ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπίσης μικροσκοπικοῦ σαρκόπτου καὶ τῆς μονάδος μέχρι τῆς κολοσσιαίας φκλαίνης. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὄντα ζῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἐντὸς τῶν ὑδάτων, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐντὸς τῆς γῆς, τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, καὶ ἄλλα ἐντὸς τοῦ σώματος ἄλλων· οὐδὲν δὲ μέσον ὑπάρχει, ἵνα ὑπολογίσῃ τις τὸ ἀναρίθμητον αὐτὸ πλῆθος τῶν ὑπάρξεων, τῶν διεσπαρμένων εἰς πᾶν σημεῖον τῆς σφαίρας, τὴν ὁποίαν κατοικοῦμεν, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἀνθρώπινον γένος προΐσταται πάντων τῶν ἄλλων διὰ τῆς ἰσχύος του.

Προφανὲς λοιπὸν εἶνε, διὰ πάντα σοβαρῶς καὶ λογικῶς σκεπτόμενον, ὅτι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ σφαῖρά μας ἐξῆλθε τῆς πλήρους διαπύρου καταστάσεώς της, παρῆλθον χιλιάδες αἰώνων, ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἠθέλησε νὰ κατοικηθῇ ὑπὸ ζώντων ὀργανισμῶν, καθ' ὅλα της τὰ μέρη, ὡς πάντοτε, καὶ ὅτι ἡ ὠργανωμένη αὕτη δημιουργία ὑπῆρξεν ἀπείρως ποικίλη καὶ ἐξίσου πολυάριθμος, ὅσον καὶ ἐναλλάσσουσα.

Ἡ γνῶσις τοῦ νόμου τούτου ἀναντιρρήτως, καθεστηκότος διὰ τὴν γῆν, δὲν μᾶς ἄγει εἰς τὴν σκέψιν καὶ πεποίθησιν, ὅτι ἡ σφαῖρά μας δὲν εἶνε δυνατὸν αὐτὴ καὶ μόνη νὰ ὑπῆρξε τὸ θέατρον τοσούτων ζωντανῶν ὑπάρξεων; Πῶς δύναταί τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον μόριον τοῦ Σύμπαντος, ὅτι εἰς αὐτὸ καὶ μόνον ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ διασπείρῃ τὴν ζωὴν μετὰ τόσης ἀφθονίας; Ἢ ὅλον αὐτὸ τὸ πλῆθος τῆς ὑπάρξεως δὲν ἔχει σκοπόν τινα, καὶ τότε διατί νὰ ὑπάρξῃ, ἢ ἔχει πράγματι ἕνα σκοπόν, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πῶς εἶνε δυνατόν, νὰ περιορίζηται εἰς τόσῳ μικρὸν μέρος τοῦ Σύμπαντος; Εἰς τί τέλος θὰ ἐχρησίμευεν ὁλόκληρος αὐτὴ ἡ θαυμασία δημιουργία τόσων οὐρανίων σφαιρῶν, ἂν μόνος προορισμός των ἦτο, ὡς ἄλλαι παμμεγέθεις μηχαναὶ νὰ περιστρέφωνται αἰωνίως, καὶ νὰ κυλινδῶνται ἀδιακόπως μὲ τὰς νεκρὰς, ἐρήμους καὶ ἀπωρφανωμένας πάσης ζωῆς ἐπιφανείας των; Προφανῶς θεῖος νόμος ἐπὶ τῆς γῆς εἶνε ἡ ὕπαρξις τῆς ζωῆς παντοῦ καὶ πάντοτε, δι' ὅλους δὲ τοὺς ἄλλους κόσμους ἡ ἄρνησις πάσης ζωῆς; Ὄχι! ἀδύνατον νὰ ἔχῃ οὕτω τὸ πρᾶγμα· ἀπ' ἐναντίας ὁ θεῖος νόμος τῆς γενικῆς ζωῆς πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ Σύμπαντος.

Οὐδεὶς ἀναμφιβόλως γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ὀργανισμὸς δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ τῶν ἡλίων, ἢ ἐκείνων ἐκ τῶν πλανητῶν ἢ τῶν δορυφόρων, οἵτινες στεροῦνται ἀτμοσφαίρας, ἢ εἶνε ἐκτεθειμένοι εἰς ὑπερβολικὸν ψύχος ἢ εἰς καίουσαν θερμότητα· οὐχί, οὐδεὶς ὀργανισμὸς ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν ζώων ἢ φυτῶν τῆς γῆς, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔξω αὐτῆς, οὐδ' ἐπ' αὐτῆς νὰ ζήσῃ τις τῶν κατὰ τὰς τέσσαρας γνωστὰς ἐποχὰς προϋπαρξάντων ἤδη ὀργανισμῶν, ἄνευ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν, τὰς ὁποίας ἕκαστος ἐξ αὐτῶν εὕρισκε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἢ περίοδον καθ' ἣν ἔζησεν. Ἀλλὰ τίς τῶν ἀνθρώπων γνωρίζει τὰ ὅρια τῆς ποικιλίας τῆς μορφῆς ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὀργανικόν τι ὄν; Τίς μεταξὺ ἡμῶν θὰ θέσῃ ὅρια τῶν διαφόρων συνθηκῶν, ὑφ' ἃς δύναται νὰ ὑπάρξῃ ζωή; Καὶ ἀφοῦ βλέπομεν ὅτι ἐπὶ τῆς τόσῳ περιωρισμένης γηΐνης ἐπιφανείας ὁ Δημιουργὸς ἐποίησε τοὺς ὀργανισμοὺς σχεδὸν εἰς τὸ ἄπειρον, δὲν θὰ ἦτο παραλογισμὸς νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κόσμων ἀναπαρήγαγε δουλικῶς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μας κατοικοῦντα καὶ ζωντανὰ ὄντα, ἀντὶ νὰ πιστεύωμεν, ὅτι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐπροίκισε μὲ ὄντα ζωτικότητος ὅλως διαφόρου ἐν αὐτῇ τῇ φύσει της, τῷ σχήματί της, τῷ ὀργανισμῷ της; Πλέον ἢ βέβαιον ὅτι δὲν ἔχομεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἰδέαν, ἄλλων ὀργανισμῶν, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γνωστῶν· ἀλλὰ τοῦτο εἶν' ἐπαρκὴς λόγος, ἵν' ἀπορρίψωμεν τὸ πιθανὸν τῆς ὑπάρξεώς των; καὶ ἂν οἱ συλλογισμοί, τοὺς ὁποίους πρὸ ὀλίγου ἀνεπτύξαμεν, μᾶς ἄγουσιν εἰς τὸ νὰ ἐκτείνωμεν τὰ ὅρια τῆς ζώσης δημιουργίας ἔξω τοῦ ὑπὸ τῆς γῆς κατεχομένου περιωρισμένου διαστήματος, θὰ τολμήσῃ τις νὰ τοὺς ἀπορρίψῃ; καί, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὸ τί δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἔξω αὐτοῦ, θὰ τολμήσῃ, λέγομεν, νὰ βεβαιώσῃ αὐθαδῶς, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει;

Ἄ! ὄχι· μὴ τὸ πιστεύσητε σεῖς πάντες, οἱ ἀναγνωρίζοντες τὸ ἄπειρον τῆς ἰσχύος τοῦ Δημιουργοῦ· μὴ τὸ πιστεύσητε σεῖς, οἱ ἀνυψώσαντες τὸ πνεῦμα σας εἰς ἀναζήτησιν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἀπείρου τοῦ Σύμπαντος. Μὴ πιστεύσητε, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε πάντες σεῖς, οἵτινες γνωρίζετε ὅτι ἡ γῆ κατοικεῖται εἰς πᾶν σημεῖον τῆς ἐπιφανείας της ὑπὸ τόσῳ ποικίλων, ὅσῳ καὶ ἀναριθμήτων, ζώντων ὀργανισμῶν. Πιστεύσατε μᾶλλον, συμφώνως πρὸς τὴν λογικήν, ὅτι ἡ αὐτὴ ποικιλία, ἡ αὐτὴ πληθὺς διαφόρων ὑπάρξεων, ἄλλων δὲ παρὰ τὰς ἰδικάς μας, ἐξαπλοῦται καὶ πέραν τῶν ἀναξίων σχεδὸν λόγου ὁρίων τῆς σφαίρας μας, ἐμψυχοῦσα καὶ ζωογονοῦσα τοὺς κόσμους ὁλοκλήρου τοῦ Σύμπαντος![1]

(Ἕπεται συνέχεια)

[1] Σ. Μ. Κατὰ τὸν γεωλόγον Pfaff, ἡ γῆ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, α') ἐκ πυρήνος διαπύρου καὶ στερεοῦ, β') ἐκ φλοιοῦ τετηκότος καὶ διαπύρου, καὶ γ') ἐκ τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηνται αἱ θάλασσαι καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα. (Him-Erde, Π. J. σλ. 557).

[2] Βλέπε ὑποσημείωσιν σελίδος 136.

[3] Σ. Μ. Κατὰ τὸν περίφημον ἀστρονόμον καὶ φυσικομαθηματικὸν Biot, τοῦτο δὲν ὑπερβαίνει τὰς 10 λεύγας, ἤτοι 40 χιλιόμετρα, ἀλλ' ὁ ἐπίσης περιώνυμος φυσικομαθηματικὸς Liais, διὰ τῶν περὶ ὁρίου τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πολώσεως πειραμάτων του, ἀναβιβάζει τὸ ὕψος τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς 320—340 χιλιόμετρα· γενικώτερον ὅμως πιστεύεται ὅτι τοῦτο δὲν ὑπερβαίνει τὰ 70—80 χιλιόμετρα.

Η ΓΡΑΦΗ

ΕΝ ΤΟΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΙΣ ΣΧΟΛΕΙΟΙΣ

Ζήτημα, τὸ ὁποῖον ὅσον ἀσήμαντον, ὡς ὑποτίθεται ὅτι εἶναι, τόσον ὅμως δύσκολον ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ ἐκτελέσει αὐτοῦ καὶ δὴ εἰς μαθητὰς τοῦ Δημ. σχολείου. Συμβαίνει πολλάκις ὥστε μαθηταὶ ἐξερχόμενοι τοῦ Δημ. σχολείου νὰ μὴ δύνανται νὰ καθαρογράψωσιν οὐδ' αὐτὴν τὴν ὑπογραφήν των, καὶ ὁ λόγος, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς γραφῆς τοσοῦτον ἔχει παραμεληθῆ, ὥστε πᾶν ὅτι οἱ μαθηταὶ μανθάνουσιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν γραφήν, μανθάνουσι τοῦτο αὐτοδιδάκτως καὶ κατόπιν μεγάλων προσπαθειῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ διέπουσα κακογραφία ἐν τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις, χειρογράφοις, ἐπιστολαῖς κτλ.

Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι τέσσαρά τινα συμβάλλουσιν εἰς τὴν παρ' ἡμῖν κακογραφίαν, πρῶτον ὅτι ἐν τῷ Δημ. σχολείῳ, ἐκεῖ ὅπου οἱ μαθηταὶ θὰ θέσωσι τὰς πρώτας βάσεις τῆς καλῆς γραφῆς, δὲν δίδεται καὶ μεγάλη προσοχή, μὴ θεωρουμένου τοῦ μαθήματος τούτου σπουδαίου, δεύτερον ὅτι αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι δὲν εἶνε καλλιγράφοι, οὐδὲ γνωρίζουσι τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τῆς γραφῆς, τρίτον ὅτι τὸ μάθημα τοῦτο χρησιμεύει ἐν τῷ σχολείῳ ὡς μέσον ἀναπαύσεως διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ τέταρτον ἡ κατ' οἶκον ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ τῶν διδασκάλων

[1] Σ. Μ. Χαριεστάτην καὶ πειστικωτάτην, καθ' ἡμᾶς, πραγματείαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συνέγραψεν ὁ πολὺς Γάλλος Κάμιλλος Φλαμαριών, τὸ «Περὶ πληθύος τῶν κατοικουμένων Κόσμων» ἔργον του (La pluralité des mondes habités 37 mille 1883, Paris) εἰς ὃ καὶ παραπέμπομεν τοὺς περιεργοτέρους τῶν ἀναγνωστῶν μας· καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθόσον ἐν αὐτῷ θὰ εὕρωσιν ἀπάνθισμα οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἰδεῶν καὶ γνωμῶν πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου φιλοσοφησάντων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων, ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου μέχρι Φοντενέλλου καὶ Χούϊγκενς καὶ Βολταίρου καὶ Μπονὲ καὶ Γιούγκ καὶ Φουριὲ καὶ Δελωναῖ καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἂν δὲ δὲν ἀπατᾷ ἡμᾶς ἡ μνήμη, ὑπάρχει καὶ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ ἔργου τούτου πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη γενομένη.

πολύωρος γραφικὴ ἐργασία, στρεβλοῦσα μᾶλλον τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἄνευ τῶν καταλλήλων μέσων τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν γραφήν, τ.ἔ. τραπέζης, φωτὸς κ. τ. λ. ἐν τῇ οἰκίᾳ των καὶ ἵνα τελειώσωσι ταχέως τὴν ἐργασίαν ταύτην, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ χρόνος νὰ μελετήσωσι καὶ τὰ λοιπὰ μαθήματα, μεταβάλλουσι τὰ γράμματά των εἰς ἱερογλυφικὰ σημεῖα.

Βεβαίως ἡ θέα μιᾶς ἐπιστολῆς καλῶς γεγραμμένης προξενεῖ εὐχαρίστησιν εἰς τὸν θεατὴν καὶ ἂν μάλιστα παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ εἰκὼν τῆς γραφῆς ἑνὸς ἀνθρώπου ἀποδεικνύει καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ἀδιστάκτως δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν, ὅτι ἡ Καλλιγραφία ἐνασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος τῶν ἀνθρώπων καὶ δὴ τῆς μαθητιώσης νεολαίας, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ μάθημα τοῦτο μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὸν διὰ τὴν ὅσον οἷόν τε τελείαν μόρφωσιν.

Ὁ μαθητὴς περατῶν τὰς σπουδάς του καὶ ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου ὑπάρχει φόβος νὰ λησμονήσῃ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Αἰολικοῦ ἀορίστου καὶ τὰ ἡφαίστεια τοῦ ὀροπεδίου Ἀνασυὰκ Ποποκατέπετλον καὶ Σιτλαλτέπετλον, τὸν γραφικόν του ὅμως χαρακτῆρα οὐδέποτε θὰ λησμονήσῃ, διότι ἡ χεὶρ του πλέον ἀπέκτησεν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν δεξιότητα νὰ χαράσσῃ ὡραῖα στρογγύλα γράμματα μετὰ περισσῆς χάριτος, ἐὰν ἐννοεῖται ἐδιδάχθη τὴν Καλλιγραφίαν ἢ μᾶλλον τὴν Καθαρογραφίαν, διότι ἡ καλῶς ἐννοουμένη Καλλιγραφία δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ ἐν τῷ Δημ. σχολείῳ, καθ' ὅσον αὕτη ἀπαιτεῖ κλίσιν ἰδιαιτέραν, ἐπιτηδειότητα, ἄσκησιν μεγάλην καὶ διδασκαλίαν συστηματικήν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ καλλιγραφικοῦ χαρακτῆρος δύναταί τις καὶ νὰ ταχυγραφῇ, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ θὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο ὅταν μάθωσι πρότερον νὰ καθαρογραφῶσιν.

Ἂς ἐκλείψωσι λοιπὸν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τὰ ποικίλα ὑποδείγματα τῶν Καλλιγραφιῶν, διότι ὡς σήμερον ἐννοεῖται τὸ μάθημα τοῦτο εἶνε μᾶλλον μαρτύριον διὰ τοὺς μαθητὰς ἢ μάθημα τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον. Εἶνε οὗτοι ὑποχρεωμένοι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεώς των ἐν τῷ σχολείῳ νὰ ἀντιγράφωσιν ἐξ ὑποδείγματός τινος Καλλιγραφίας τὴν μικρὰν καὶ μεγάλην ἀλφάβητον, καὶ ἐν ὅσῳ δὲν κατορθοῦσι τοῦτο, τοσοῦτον ἐπιμένει ὁ διδάσκαλός των. Οὕτω καταπονοῦνται οἱ μαθηταὶ διὰ τὴν ἄχαριν ἐπανάληψιν τῆς ἰδίας ἀλφαβήτου καὶ κατασπαταλῶσι χάρτην καὶ θραύουσι γραφίδας καὶ κατασπιλοῦνται μελάνης, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἀνία καὶ ἀποστροφὴ πρὸς τὸ μάθημα τοῦτο, διότι δὲν δύνανται νὰ σχηματίζωσι καλῶς τὸ ξῖ τῆς μικρᾶς ἀλφαβήτου ἢ τὸ δέλτα τῆς μεγάλης, γράμματα, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ των θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ γράψωσιν οἱ μαθηταὶ εἰς μέγα σχῆμα, ὡς δηλ. τὰ ὑποδεικνύει ἡ Καλλιγραφία. Καὶ παρέρχονται τὰ ἔτη χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχωσιν ἀκόμη κατορθώσει νὰ σχηματίζωσι τὴν ἀλφάβητον τῆς Καλλιγραφίας των κανονικῶς, ἑπομένως οὐδὲ νὰ ἔχωσι κατορθώσει νὰ σύρωσιν ὀλίγας γραμμὰς καθαρογραμμένας.

Ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ὁ διδάσκαλος καταπονεῖ τοὺς μαθητάς του μὲ τὴν καλλιγραφικὴν ἀλφάβητον, ἀφ' ἑτέρου θέτει εἰς αὐτοὺς τὴν κατ' οἶκον λεγομένην γραφικὴν ἐργασίαν, μὴ δίδων πρὸς τούτοις προσοχὴν ἂν αὕτη ἐξετελέσθη καλῶς ὑπὸ καλλιγραφικὴν ἔποψιν, ὡς ἂν τὸ μάθημα τῆς Καλλιγραφίας νὰ μὴ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀπόκτησιν τῆς δεξιότητος τοῦ καλῶς γράφειν.

Ἂς ἀφεθῇ λοιπὸν ἡ μέθοδος αὕτη τῆς ἐκμαθήσεως τῆς Καλλιγραφίας καὶ ἂς εἰσαχθῇ ἐν τοῖς σχολείοις ἡ Καθαρογραφία· πρέπει δὲ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία αὕτη ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης τάξεως τοῦ Δημ. σχολείου. Οἱ μαθηταὶ τὸ πρῶτον πρέπει νὰ μάθωσι νὰ σύρωσιν ἐπὶ κεχαραγμένων ἀβακίων γραμμὰς καθέτους, ὁριζοντίας καὶ πλαγίας. Κατόπιν ἂς ὑποδείξῃ εἰς αὐτοὺς τὰ εὐκολώτερα γράμματα τῆς ἀλφαβήτου ἀπεικονίζων αὐτὰ ὁ διδάσκαλος ἐπὶ τοῦ πίνακος ὡς εὕρηνται ἐν τῷ τύπῳ τόσον τῶν μικρῶν, ὅσον καὶ τῶν κεφαλαίων καὶ μὴ παραμορφῶν αὐτὰ οὐδὲ κατὰ κεραίαν, ἐκτὸς τοῦ μικροῦ γράμματος κ.

Θὰ εἶναι ἀρκετὸν διὰ τοὺς μαθητὰς ἂν κατορθώσωσι καθ' ὅλον τὸ πρῶτον ἔτος τῆς φοιτήσεώς των ἐν τῷ σχολείῳ νὰ καθαρογραφῶσι τὴν μικρὰν καὶ μεγάλην ἀλφάβητον τοῦ τύπου, καὶ οὕτω γνωρίζοντες νὰ γράφωσιν αὐτὴν ὅσον οἷόν τε τελείως δὲν θὰ δυσκολευθῶσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει νὰ γράψωσι καὶ ὁλοκλήρους φράσεις, εἴτε ἐξ ὑποδείγματος τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος, εἴτε ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀναγνωστικοῦ των βιβλίου, καθ' ὅσον τὰ γράμματα τοῦ βιβλίου δὲν θὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς καθ' ὅλου ξένα μὲ τὰ γράμματα τῆς γραφῆς των, ὡς τοῦτο δὲν συμβαίνει μὲ τὰ καλλιγραφικὰ λεγόμενα γράμματα.

Ἡ μολυβδὶς θὰ διαδεχθῇ τὸ πετροκόνδυλον κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον τῆς φοιτήσεως τῶν μαθητῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει, τῆς δὲ γραφίδος θὰ κάμωσι χρῆσιν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ τρίτῃ τάξει. Ὁ χειρισμὸς τῆς γραφίδος εἶναι δύσκολος ἐννοεῖται διὰ τοὺς μαθητάς, οἵτινες τὸ πρῶτον λαμβάνουσιν αὐτὴν εἰς τὰς χεῖράς των, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνηται καλὴ ἐκλογὴ τοιαύτης, πρὸς τούτοις δὲ χάρτου καὶ μελάνης· διότι ἡ κακὴ ποιότης αὐτῶν θὰ ἐμποδίσῃ τοὺς μαθητὰς νὰ ἐπιτύχωσι καλὸν γραφικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἐργασία αὕτη ἂς ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὴν τετάρτην τάξιν, δηλ. οἱ μαθηταὶ ἂς περιορισθῶσι καὶ ἐδῶ νὰ γράφωσι γράμματα τοῦ τύπου, παραλείποντες τοὺς ποικίλους ἐκείνους χειρισμοὺς τῆς γραφίδος,

οὓς ἀπαιτεῖ ἡ ἐκτέλεσις καλλιγραφικῶν γραμμάτων. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον θὰ κατορθωθῇ ὥστε νὰ δοθῇ ὡραία εἰκὼν εἰς τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἐπιτυγχάνωσι τοῦτο, τοσοῦτον θὰ προσπαθῶσιν οὗτοι νὰ γίνωνται τελειότεροι.

Εὐχῆς τέλος ἔργον θὰ ἦτο ἂν οἱ διδάσκαλοι ἐπεδίδοντο μετὰ περισσοτέρου ζήλου εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς γραφῆς, μὴ θεωροῦντες τὸ μάθημα τοῦτο ὀλιγώτερον σπουδαῖον τῶν ἄλλων μαθημάτων, διότι καὶ τὸ καλλιγραφεῖν εἶναι προσὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον πολὺ ὠφέλιμον, ἀφ' οὗ οἱ καλλιγραφοῦντες πάντοτε προτιμῶνται εἰς δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ γραφεῖα καὶ εἰς ἐμπορικὰ καταστήματα ὡς ὑπάλληλοι.

Κων. Γ. Καλλιγκακης
Δημοδιδάσκαλος

ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

Ὅτι μεταξὺ κλίματος καὶ ἠθικῆς ὑπάρχει ποιά τις σχέσις καὶ ἀλληλεπίδρασις εἶνε γεγονὸς ἀναντίρρητον. Ἕκαστον κλῖμα ὑποθάλπει ὡρισμένην ἠθικὴν καὶ πᾶσα ἠθικὴ δύναται μόνον ἐν ὡρισμένῳ κλίματι ν' ἀναπτυχθῇ. Ἠθικὴ εἶνέ τι μὴ ἐπιδεχόμενον ἀκριβῆ καθορισμόν, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπολογισθῇ καὶ σταθμισθῇ ἀσφαλῶς. Ὁμιλοῦμεν περὶ καλῆς καὶ κακῆς ἠθικῆς, ἀλλὰ νὰ εἴπωμεν ἀκριβῶς καὶ ὡρισμένως τί ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἕτερον ὅρον, εἶνε δυσχερέστατον χρῆμα, ἂν μὴ ἐντελῶς ἀδύνατον. Ἠθικὴ εἶνε *αἴσθημα χειραγωγούμενον ὑπὸ θρησκείας*· ἀλλὰ τότε τί εἶνε θρησκεία; Ἐπίσης οὐχὶ εὔκολον νὰ ὁρισθῇ. Ὑπάρχει μία θρησκεία τῆς καρδίας καὶ μία θρησκεία τῶν χειλέων.

Θρησκεία δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ μωρὰ καὶ βλακώδης ὑποταγὴ εἰς τοὺς ἐπικαρπωτὰς ὡρισμένου δόγματος, ὅπως πολλοὶ φρονοῦσιν, ἀλλ' εἶνε μᾶλλον—ἐν τῇ ὑψηλῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ—*ἐπιδεκτικότης* τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀπείρου, οἱονεὶ ψυχικὴ ἔξαρσις ὑπεράνω τοῦ φυσικῶς πεπερασμένου τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ἠθικὴ καὶ θρησκεία εἶνε συγκεντρωτικαὶ ἔννοιαι, οἱ κύκλοι αὐτῶν χωρίζονται, δὲν συμπίπτουσιν. Ἠθικὴ εἶνε τὸ αἰωνίως ὄν, θρησκεία τὸ αἰωνίως μεταβαλλόμενον. Τὴν πρὸς τοὺς γεννήτορας στοργὴν καὶ εὐσέβειαν εὑρίσκομεν ἤδη παρὰ τῷ Κομφουκίῳ ὡς ἠθικὸν παράγγελμα. Ἡ ἠθικὴ εἶνε ἐσωτερικὴ καὶ ἀεὶ ἡ αὐτή, ἡ θρησκεία εἶνε ἐξωτερικὴ καὶ πάντοτε διάφορος. Ἡ ἠθικὴ εἶνε ζήτημα τῆς καρδίας, ἡ θρησκεία εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ζήτημα τύπου. Ἡ ἠθικὴ τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἱστορικῶν ἐθνῶν καὶ λαῶν εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμοία, ἡ θρησκεία αὐτῶν δὲν εἶνε ἡ αὐτή, ἀλλὰ τοὐναντίον ποικίλλει. Ἠθικὴ καὶ θρησκεία εὑρίσκονται πρὸς ἀλλήλας εἰς τὴν αὐτὴν σχέσιν, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ ἔννοια πρὸς τὸν τύπον, ὁ φλοιὸς πρὸς τὸν πυρῆνα, τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ὅπως ἡ κιτρίνη καὶ ἡ λευκὴ φυλὴ ἔχουσι πάντοτε τὸν αὐτὸν ἢ σχεδὸν τὸν αὐτὸν σωματικὸν τύπον ἐν ᾧ ἡ ἀμφίεσις τῶν καθ' ἕκαστον φύλων εἶνε πάντως διάφορος, οὕτω συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτῶν καὶ τὴν θρησκείαν. Ὁμιλοῦμεν περὶ *ἠθικῶν* ἀνθρώπων καὶ ἐννοοῦμεν κοινῶς ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον *ἀγαθοὺς ἀνθρώπους*, καὶ ὁμιλοῦμεν περὶ *ἀνηθίκων* ἀνθρώπων καὶ ἐννοοῦμεν κακούς, κακοήθεις ἀνθρώπους. Ἀνήθικος λοιπὸν κοινῶς σημαίνει κακοήθης. Καὶ οὕτω προσκρούομεν εἰς τὴν πρώτην δυσχέρειαν, ἥτις εἶνε λίαν δυσυπέρβλητος, εἰς τὸν καθορισμὸν δῆλον ὅτι τῶν ὁρίων μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν *ἠθικῆς, ἤθους, θρησκείας*. Ἐὰν ἐπετρέπετο ἡμῖν νὰ παίξωμεν μὲ τὰς λέξεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν *ἦθος* τὴν θρησκείαν μεταξὺ ἀνθρώπων, *θρησκείαν* τὸ ἦθος πρὸ τῆς θεότητος καὶ *ἠθικὴν* τὴν θρησκείαν καὶ τὸ ἦθος πρὸς ἑαυτὸν καὶ καθ' ἑαυτόν. Εἶνε δῆλα δὴ πραγματικὸς λαβύρινθος ἐννοιῶν, ὧν ἡ ἔκτασις δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ συγκεκριμένων ὁρίων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατέχει ἡ ἠθικὴ ἐν τῇ κλίμακι τῶν ἐννοιῶν τὴν ὑψίστην βαθμίδα, ὅπως κατέχει ὁ ἄνθρωπος τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ἐν τῇ διαβαθμίσει τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν.

Ἡ ἠθικὴ λοιπὸν αὕτη, ὡς τὸ ἀπάνθισμα τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων καὶ ἐννοιῶν, διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος. Εἶνε λαϊκῆς σοφίας δόγμα τὸ θεσπίζον ὅτι ὁ καιρός, τὸ κλῖμα, μορφώνει τὸν χαρακτῆρα, οἱ δὲ σοφοὶ κοινωνιολόγοι καὶ ψυχολόγοι συνεφώνησαν ἐντελῶς πρὸς τὴν δημώδη ταύτην σοφίαν: Ναί, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ἠθική του, ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε, εἶνε ἁπλῶς πρεϊὸν τοῦ περιβάλλοντος, τῆς περὶ αὐτὸν φύσεως, τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου, εἶνε τὸ δεδομένον πάντων τῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, οἵτινες δρῶσι περὶ αὐτόν, ὡς τὸ κέντρον πάσης γηΐνης ζωῆς καὶ ὑπάρξεως. Ἡ ἠθικὴ εἶνε συμπτωματικὸν φαινόμενον, ἐνδεικτικὸν τῆς ποιότητος τοῦ κλίματος. Ὁ παγερὸς Βορρᾶς ὑποθάλπει καὶ ἀναπτύσσει μεταξὺ τῶν κατοικούντων τὸς χώρας του ἠθικὴν διάφορον ἐκείνης, ἣν ὑποθάλπει ἡ θερμὴ Μεσημβρία. Ὁ Ἐσκιμῶος καὶ ὁ Ἰταλὸς θὰ ἔχωσιν ὅλως διάφορον ἠθικήν. Τίς θὰ ἔχῃ τὴν καλλιτέραν; Ὁ αὐστηρὸς υἱὸς τοῦ Βορρᾶ ἢ τὸ ζωηρὸν τέκνον τῆς Μεσημβρίας; Ὁ νηφάλιος καὶ λιτὸς κάτοικος τῶν Πόλων ἢ ὁ ἡδυπαθὴς καὶ ἀθροδίαιτος τῶν Τροπικῶν;

Μέχρις ἐσχάτων διεξεδίκουν οἱ ἐν τῇ μέσῃ ζώνῃ οἰκοῦντες τὸ προνόμιον τῆς ἀνωτάτης καὶ

τελειοτάτης ἠθικῆς, ἠτένιζον μετὰ περιφρονήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν Τροπικῶν, τοὺς ἔχοντας ἐλαστικωτέρας περὶ ἠθικῆς ἰδέας, καὶ δὲν ἐθεώρουν ἰσότιμα τὰ τέκνα τοῦ ἀγρίου καὶ τραχέος Βορρᾶ, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀποκτηνούμενα ὑπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν στερήσεων, αἳ ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς οἱ δυσμενεῖς ὅροι, ὑφ' οὓς βιοῦσιν.

Εἰς τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων ἀντίληψιν ἐπεχείρησε νὰ ἐπενέγκῃ σπουδαίαν μεταβολὴν ὁ σοφὸς ἀμερικανὸς Dexter δι' ἐμβριθοῦς μελέτης δημοσιευθείσης εἰς τὸ «Popular science mouthley.» Ὁ Dexter ἀπεπειράθη νὰ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως ὅτι οὐχὶ τὸ κλῖμα καθ' ἑαυτό, οὐχὶ τὸ θερμὸν ἢ ψυχρὸν αὐτοῦ ἐπηρεάζει τὴν ἠθικὴν ἡμῶν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ μόνον ἡ *γαλήνη* ἢ ἡ *ταραχὴ* τοῦ καιροῦ. Κατὰ τὸν Dexter ἡ ἠθικὴ ἀντοχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε κατὰ τοσοῦτον μεγαλειτέρα καθ' ὅσον ὁ καιρὸς εἶνε ἡσυχώτερος, φθάνει δὲ εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς δύναμιν ὅταν ἐπικρατῇ ἐντελὴς εὐδία καὶ γαλήνη. Ὁ Dexter ἐξετέλεσεν ἐπὶ 12 ἔτη σχετικὰ πειράματα καὶ ἐπεχείρησε παντοειδεῖς ἐρεύνας ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ συμπέρασμά του. Δὲν ἠθέλησεν ἀπὸ κανόνος ἅπαξ καὶ αὐθαιρέτως ὑπ' αὐτοῦ τεθέντος νὰ ὁρμηθῇ καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ κατόπιν διὰ βεβιασμένων συλλογισμῶν τὴν ὑποστήριξιν τοῦ κανόνος τούτου, ἀλλὰ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμά του ἐν ᾧ κατεγίνετο εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἀκριβείας τοῦ ἀντιθέτου ἰσχυρισμοῦ. Διότι καὶ ὁ Dexter ἐφρόνει μετὰ τῶν πολλῶν ὅτι ἡ ἔντασις τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου εἶνε μεγίστη ἐν εὐδίᾳ καὶ ἐλαχίστη ἐν κακοκαιρίᾳ, μόνον δὲ αἱ μακραὶ καὶ ἐμβριθεῖς αὐτοῦ ἔρευναι τὸν ἔπεισαν περὶ τοῦ ἐναντίου.

Πολύτιμον ἀρωγὸν εἰς ἔργον του εὗρεν ὁ προμνημονευθεὶς ἐρευνητὴς τὰς ἀμερικανικὰς ἀρχάς, αἵτινες ἔσπευσαν νὰ χαρακτηρίσωσι τὸ ὑπὸ μελέτην ἀντικείμενον ὡς ὑψίστης ἐπιστημονικῆς σημασίας. Πρῶτοι παρεκλήθησαν οἱ διευθυνταὶ τῶν Σχολῶν τῆς Νέας Ὑόρκης νὰ ἐπιληφθῶσι παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἐν ἡμέραις εὐδίας καὶ ἐν ἡμέραις κακοκαιρίας, τὰ δὲ συμπεράσματά των ὑπῆρξαν ὅτι, ἐν ᾧ ὁ μέσος ὅρος τῶν ἀπόντων μαθητῶν εἶνε 9 %, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀνέρχεται ἐν εὐδίᾳ εἰς 29 %, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀριθμὸς τῶν ποινῶν μειοῦται κατὰ 50 %. Εἶνε ὄντως περίεργον ὅτι μὲ καλὸν καιρὸν ἀπουσιάζουσι περισσότεροι μαθηταὶ ἢ μὲ κακόν. Θὰ ἦτο εὐνόητον ἂν ἀπεῖχον πολλοὶ τῆς σχολῆς μὲ ἰσχυρὸν ἄνεμον, μὲ σφοδρὰν βροχήν, μὲ ἔκτακτον θερμότητα. Ὅτι συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον, ἐξηγεῖ ὁ Dexter ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἑαυτοὺς πλέον καταπεπονημένους καὶ *ἐξησθενημένους* ὅταν ἡ ἀτμοσφαῖρα ἠρεμεῖ.

Ἡ ἀμερικανικὴ ἀστυνομία καὶ τὰ σωφρονιστικὰ καταστήματα παρέσχον παρεμφερεῖς ἐπὶ τοῦ θέματος πληροφορίας. Ἐν καιρῷ γαλήνης ὁ ἀριθμὸς τῶν παραπτωμάτων τῶν ἐγκαθείρκτων ἐγκλημάτιῶν εἶνε κατὰ 20 % μικρότερος, ἐπίσης δὲ λαμβάνουσι χώραν ἐν γαλήνῃ φιλονικίαι καὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ ἀνδρῶν κατὰ 10% ὀλιγώτεραι, μεταξὺ γυναικῶν κατὰ 50 % ὀλιγώτεραι.

Μεθυσμένοι συλλαμβάνονται ἐν τῇ εὐδίᾳ ἄνδρες μὲν κατὰ 23 % ὀλιγώτεροι, γυναῖκες δὲ κατὰ 65 % ὀλιγώτεραι. Ἡ γυνὴ ὑπόκειται ἐν γένει, ὡς εὐπαθέστερον ὄν, πολὺ περισσότερον τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρικοῦ φύλου εἰς τὰς ἐπιδράσεις τοῦ κλίματος, εἶνε οἱονεὶ ψυχικὸν βαρόμετρον μετὰ περιεχομένου ἀντιδρῶντος πολὺ ἀκριβέστερον.

Αὐτοκτονίαι λαμβάνουσι χώραν ἐν εὐδίᾳ κατὰ 60 % ὀλιγώτεραι ἢ ἐν κακῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ἐξ ἐναντίας οἱ θάνατοι αὐξάνουσι κατὰ 4 %.

Εἰς τὰς διαφόρους διευθύνσεις, γραφεῖα, τραπέζας κτλ. αἱ ἀπουσίαι εἶνε ἐν εὐδίᾳ κατὰ 5 % ὀλιγώτεραι ἢ ἐν κακοκαιρίᾳ, συμβαίνουσι δὲ κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἰσολογισμῶν καὶ ἐν γένει λογαριασμῶν κατὰ 5 % περισσότερα λάθη καὶ περισσότεραι πλάναι.

Ὁ Dexter ἐξάγει ἐξ ὅλων τούτων τὸ ἑξῆς συμπέρασμα: Ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε ἥσυχος, ἡ ἀνθρωπίνη ὑγεία εἶνε ὀλιγώτερον ἀκμαία, ἡ ζωϊκὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ἧττον ἔντονος, ἢ ὅταν ἐπικρατῇ κακὸς καὶ τεταραγμένος καιρός. Ἡ ἠρεμία τῆς ἀτμοσφαίρας ἔχει κατὰ τὸν ἐπιστήμονα τοῦτον ἐνέργειαν μειωτικὴν τῆς ζωικῆς δυνάμεως, ἐνέργειαν ἀνθρωποκτόνον, καὶ διὰ τοῦτο *ἠθικοποιόν*. Οἱ παῖδες συμπεριφέρονται καλλίτερον, οἱ ἐγκάθειρκτοι τῶν σωφρονιστηρίων καὶ τῶν φυλακῶν εἶνε ἡσυχώτεροι καὶ εὐπειθέστεροι, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρίδων καὶ τῶν αὐτοκτονιῶν μειοῦται σημαντικῶς. Ἀλλ' ἡ ἀνόρθωσις αὕτη τῆς ἠθικῆς εἶνε καθαρῶς μετεωρολογικὸν γνώρισμα, εἶνε ἀπόδειξις τῆς μειώσεως τῆς ζωικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἠθικὴ εἶνε κατὰ ταῦτα ἁπλοῦν σύμπτωμα τῆς ἀνθρωπίνης *ὑγείας* καὶ *ἰσχύος*! Ὅσῳ μεγαλειτέρα εἶνε ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου, τόσῳ μικροτέρα εἶνε ἡ ἠθική του, ὅσον δὲ ἀσθενέστερον εἶνε τὸ καθ' ἕκαστον ἄτομον, τόσον ἠθικώτερον εἶνε.

Ἡ θεωρία τοῦ Dexter καταλήγει εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Νίτσε, ἰσχυρισθέντος, ὡς γνωστόν, ὅτι ὁ ὑπεράνθρωπος δὲν εἶνε ἠθικὸς ἄνθρωπος, ὅτι τὸ ἠθικὸν ἄτομον εἶνε ἀσθενὲς ἄτομον, μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐκλεκτῶν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μακρὰν ἀπέχον τῆς αὐτογνώμονος ἰσχύος τῶν δεσποτικῶν φύσεων, τῶν προωρισμένων νὰ κυριαρχήσωσι τῶν ἄλλων.

Μεταξὺ κλίματος καὶ ἠθικῆς ὑπάρχει βεβαίως σχέσις, πλὴν οὐχὶ τόσον ἄμεσος καὶ κατ' εὐθεῖαν. Τὸ κλῖμα ἐπηρεάζει τὴν ὑγείαν, αὕτη δὲ τὴν ἠθικήν. Ἐὰν δὲ τὸ ὡραῖον ἀκριβῶς κλῖμα ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν χειρίστην ἠθικήν, ὁ λόγος τοῦ τοιούτου φαινομένου εἶνε ὅτι τὸ ὡραῖον κλῖμα συνεπάγεται μείωσιν τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως.

[Μετάφρασις] Ν. Γ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ διάσημος γάλλος ζωγράφος Γκορὼ ἦτο παροιμιώδης διὰ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν ἀσωτείαν του. Ἂν δὲν εἶχε τὴν ἀδελφήν του, ἡ ὁποία δὲν τὸν ὡμοίαζε διόλου, θ' ἀπέθνησκε πτωχός, ἐνῷ τὰ ἔργα του ἀπέφερον μεγάλα κέρδη. Εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ μίαν μικρὰν ἰδιοκτησίαν, τῆς ὁποίας ὁ ἐνοικιαστής, εἷς πτωχὸς ῥάπτης, παρουσιασθεὶς μίαν πρωΐαν τὸν παρεκάλει διεκτραγωδῶν τὴν θέσιν του νὰ τῷ χαρίσῃ τὰ ἐνοίκια.

— Ἐγὼ δὲν θέλω τίποτε, ἀπήντησεν ὁ ζωγράφος, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἰδῇς τὴν ἀδελφήν μου· ἐκείνη φροντίζει δι' αὐτὰς τὰς ὑποθέσεις μας.

Ἀλλ' ὁ πτωχὸς ἐνοικιαστὴς ἐγνώριζεν ὅτι οὐδὲν εἶχε νὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεπέμπετο. Ἐπανέλαβε λοιπὸν τὰς ἱκεσίας καὶ τὰ δάκρυα εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ Γκορὼ συγκινηθεὶς ἤνοιξε τὸ συρτάριον καὶ ἐμέτρησε τὴν τριμηνίαν εἰς τὸν ἐνοικιαστὴν λέγων·

— Πήγαινε λοιπὸν καὶ πλήρωσε τὸ χρέος σου εἰς τὴν ἀδελφήν μου, ἀλλὰ κύτταζε νὰ μὴ εἰπῇς ποῦ ηὗρες τὰ χρήματα.

Ἡ ἱστορία αὕτη ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δύο ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ ζωγράφος ἐπλήρωνε τὸ ἐνοίκιον τοῦ πτωχοῦ ἐνοικιαστοῦ του.

— Δὲν εἶμαι δὰ τόσον πολὺ ζημιωμένος, ἔλεγέ ποτε εἰς ἕνα στενὸν φίλον του, ὅστις εἶχε παραστῇ εἰς μίαν τοιαύτην σκηνήν, ἀφοῦ τὰ χρήματα ποῦ δίδω ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὸ ταμεῖόν μας.

Ἀλλ' εἰς τὴν φιλάνθρωπον αὐτὴν ἀστειότητα ἔθεσε τερμα ἡ οἰκονόμος ἀδελφή του ὁσφρανθεῖσα τὸ τέχνασμα μόλις μετὰ δύο ἔτη.

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ὅταν διαφθείρῃ τὸ ἔθνος τὰ ἤθη του, ὁ σοφὸς νομοθέτης θέλων νὰ ἀναμορφώσῃ τοὺς συμπολίτας του δὲν δίδει οὔτε δύναται νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀρίστους νόμους, ἀλλὰ τοὺς δυνατοὺς ἀρίστους, ὡς τὸ εἶπε ῥητῶς ὁ Σόλων πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατέκρινον τοὺς νόμους του, διατί τοῦτο; ὅτι εἰς τοιαύτην κατάστασιν τοῦ ἔθνους φυσικὰ οἱ δημαγωγοὶ καὶ δημοκόλακες εἶνε πολλοί· καὶ τὸ ἐφθαρμένον ἔθνος περισσότερον ἀκούει τοὺς κολακεύοντας τὰ πάθη του, παρὰ τοὺς ἰατρεύοντας, καθὼς πάλιν τὸ ἔλεγεν ὁ Σόλων «τό τε γὰρ θεῖον καὶ οἱ νομοθέται οὐ καθ' ἑαυτὰ δύνανται ὀνῆσαι τὰς πόλεις, οἱ δὲ ἀεὶ τὸ πλῆθος ἄγοντες ὅπως ἂν γνώμης ἔχωσι.

Κοραῆς.

Ἴσως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἀγαπῶν τοὺς ἀνθρώπους δὲν κερδαίνει πολύ, βεβαίως ὅμως χάνει ὁ περιφρονῶν καὶ μισῶν τοὺς ἀνθρώπους.

Φός.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Θησαυρὸς ἐκ σεισμοῦ.

Ἐκ σεισμοῦ, ὅστις ἔγεινεν ἰσχάτως ἐν Βίδφερδ, πλησίον τῆς Μελβούρνης, ἠνοίχθη βαθὺ ῥῆγμα ἐπὶ τῆς γῆς παρὰ τοὺς πόδας δρυὸς αἰωνοβίου καὶ ἀπεκάλυψε θησαυρὸν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο κεκρυμμένον. Τέσσαρα παιδία διερχόμενα ἐκεῖθεν τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ σεισμοῦ εἶδον ἐντὸς τοῦ ῥήγματος πλῆθος νομισμάτων χρυσῶν καὶ πληρώσαντα τὰ θυλάκια ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των. Τὸ πρᾶγμα διεδόθη αὐθωρεὶ εἰς τὴν πόλιν, αἱ δὲ ἀρχαὶ προέβησαν εἰς ἔρευνας, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεκαλύφθησαν ἐν ὅλῳ ὑπὲρ τὰ χίλια χρυσᾶ νομίσματα διαφόρων ἀξιῶν.

Οἱ ἰατροὶ τῆς Βαβυλῶνος.

Δὲν ἦσαν πολὺ εὐτυχεῖς ἄλλοτε οἱ ἰατροὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνα. Μεταξὺ τῶν τελευταίων εὑρημάτων τῶν Σούσων ὑπάρχει καὶ κῶδιξ ἀστικός, ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὁποίου πολλοὺς ἰατροὺς θὰ παρώρμα νὰ δοξάσωσι τὸν Θεὸν ὅτι δὲν μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα πρὸ ἓξ χιλιάδων ἐτῶν ἐν Βαβυλῶνι. Ὁ τότε βασιλεὺς ἐκεῖ Χαμουραβὴς εἶχεν ὁρίσει τὴν ἀμοιβὴν των περίπου ὡς ἑξῆς: Ὁ ἰατρὸς ὁ θεραπεύων ἓν ἀπόστημα ἢ ἓν νόσημα τῶν ὀφθαλμῶν ἦτο ὡρισμένον νὰ λαμβάνῃ 10 σέκελ, φράγκα πεντήκοντα περίπου, ἀλλ' ἂν μία ἐγχείρησις ἢ μία θεραπεία εἶχεν ἔκβασιν κακήν, ὁ ἰατρὸς ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς ἀποκοπῆς τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ τῶν δύο βραχιόνων του, κατὰ τὴν σεβαρότητα τῆς ἀποτυχίας. Ἡ τιμωρία ἦτο μετριωτέρα ἂν ἐπρόκειτο περὶ δούλου ἀσθενοῦς, τὴν ἀπώλειαν τοῦ ὁποίου, ἂν συνέβαινε νὰ μεταβῇ κατὰ τὴν θεραπείαν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς, ὁ ἰατρὸς ἐχρεώστει νὰ ἐπανορθώσῃ ἀγοράζων ἄλλον δοῦλον πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ κυρίου του. Πενιχρότερον πολὺ ὁρίζεται ἡ χρηματικὴ ἀμοιβὴ τῶν κτηνιάτρων, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωναν τὸ τέταρτον τῆς τιμῆς τοῦ ζῴου ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας.

Βαρύτιμοι μαργαρῖται.

Ἰδοὺ οἱ βαρυτιμότεροι τοῦ κόσμου μαργαρῖται, κατά τινα συλλογὴν περιέργων, ἀλλ' αὐθεντικῶν ἀνεκδότων. Περιώνυμοι ἐν πρώτοις εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν οἱ δύο μαργαρῖται τῆς Κλεοπάτρας, τὸν ἕνα τῶν ὁποίων ἡ αἰγυπτία βασιλὶς λέγεται ὅτι εἶχε τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ πίῃ διαλελυμένον ἐντὸς ὄξους. Ὁ ἕτερος, χωρισθεὶς εἰς δύο, ἐκόσμησε τὰ ὦτα τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Καπιτωλίου. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐδώρησεν εἰς τὴν Σερβιλίαν ἕνα μαργαρίτην, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ὑπελογίσθη τότε εἰς ἓν ἑκατομμύριον σεστερτσίων, δηλαδὴ 1 1)2 περίπου ἑκατομμύριον φράγκων. Εἷς μαργαρίτης εὑρεθεὶς ἐν Παναμᾷ εἶχε τὸ σχῆμα ἀπίου καὶ μέγεθος ᾠοῦ περιστερᾶς· προσηνέχθη δὲ εἰς Φίλιππον τὸν Β' τῆς Ἱσπανίας τῷ 1579, καὶ ἐξετιμήθη εἰς 100,000 φράγκων. Εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Σάχου τῆς Περσίας ὑπάρχει ἐπίσης ὀγκώδης μαργαρίτης ἀξίας 1,800,000 φράγκων. Ἄλλος μαργαρίτης, δωρηθεὶς ὑπὸ τῆς ἑνετικῆς Δημοκρατίας εἰς τὸν Σουλτάνον Σουλεϋμάν, εἶχεν ἀξίαν 400,000 φράγκων. Ὁ Πάπας Λέων ὁ Γ' ἠγόρασεν ἕνα μαργαρίτην παρὰ κοσμηματοπώλου ἑνετοῦ ἀντὶ 350,000 φράγκων. Τέλος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Μόσχας ὑπάρχει μαργαρίτης θαυμάσιος κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν διαύγειαν, γνωστὸς δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πελεγρίνας.

Τὸ ζήτημα τοῦ γάλακτος

Τὸ ζήτημα τοῦ γάλακτος εἶνε κατὰ τοὺς ὑγειονολόγους σπουδαιότερον ἢ τὸ ζήτημα τοῦ ἄρτου. Διότι τὸ γάλα τοῦ ὁποίου μεγάλαι εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ γέροντος, τοῦ πάσχοντος ἐκ δυσπεψίας ἢ τοῦ διατελοῦντος εἰς ἀνάρρωσιν, τὸ γάλα τὸ ὁποῖον εἶνε ὄχι μόνον ἡ ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ ἡ μοναδικὴ τροφὴ τοῦ βρέφους, δι' οὐδεμιᾶς ἄλλης τροφῆς εἶνε δυνατὸν ν' ἀντικατασταθῇ. Ἡ φύσις, ἡ προνοητικὴ μήτηρ τῆς δημιουργίας, ἔδωκε τὸ γάλα εἰς τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶνε ὅτι πολλαὶ μητέρες δὲν δύνανται διὰ διαφόρους λόγους νὰ θηλάσωσι τὸ τέκνον των καὶ ἄλλαι ἔχουσι τὸ γάλα δι' ὀλίγον μόνον καὶ ἀνεπαρκὲς διάστημα. Τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος, τοῦ ὁποίου κοινὴ γίνεται χρῆσις σήμερον, πολὺ ἀπέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ νὰ εἶνε γάλα ὑγιεινόν, τοὐναντίον φαίνεται ἐπιστημονικῶς διαπιστούμενον ὅτι εἶνε πολλάκις ὁ φορεὺς παντοίων νόσων, ἐξ ὧν μαστίζεται ἡ βρεφικὴ ἡλικία. Εἰς τὸ μικροβιολογικὸν ἵδρυμα τοῦ Παστὲρ ἀπεδείχθη ἐσχάτως ὅτι ἐκ τῶν 600000 λιτρῶν βοείου γάλακτος, αἱ ὁποῖαι ἐξοδεύονται ἡμερησίως ἐν Παρισίοις, αἱ 575,000 λίτραι δηλαδὴ πλέον τῶν 95 ο)ο εἶνε μεμολυσμέναι. Διότι ἡ ἀγελὰς ὑπὸ κακοὺς μάλιστα ὅρους ὑγιεινῆς συντηρήσεως αὐτῆς μεταδίδει διὰ τοῦ γάλακτος πρὸ πάντων καὶ συνήθως τὴν φυματίωσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ὀστρακιὰν καὶ τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν καὶ τὴν διφθερίτιδα καὶ ἄλλας νόσους. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μολύσματος ἐνδεικνύεται τὸ βρασμένον ἢ ἀπεστειρωμένον γάλα, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶνε ὅτι διὰ τῆς ἀποστειρώσεως τὸ γάλα ἀποβάλλει τὰς ὑγιεινὰς καὶ θρεπτικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας.

Ἓν μόνον ὑπάρχει μέσον σωτηρίας κατὰ τοὺς ὑγειονολόγους, ἡ χρῆσις γάλακτος τῆς αἰγός, ἡ ὁποία εἶνε ἀποδεδειγμένον ὅτι δὲν προσβάλλεται ἐκ τῆς φυματιώσεως. Πολλὰ παιδία πάσχοντα ἀνέλαβον ἀμέσως διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ βοείου διὰ τοῦ αἰγείου γάλακτος. Ἐν Γαλλίᾳ τὸ ζήτημα τοῦτο θεωρεῖται καὶ ὀνομάζεται ἀπεριφράστως ζήτημα κοινωνικὸν πρωτίστης τάξεως. Μελετᾶται δὲ ὁ τρόπος τῆς λύσεως αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς δημοσίας ὑγείας. Μεταξὺ ἄλλων προτείνεται ἡ προμήθεια ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ αἰγῶν διὰ τὴν πόλιν τῶν Παρισίων, ἥτις ἔχει ἀνάγκην 50 ἢ 60 τοὐλάχιστον χιλιάδων αἰγῶν διὰ τὴν προμήθειαν τοῦ ἀναγκαίου καθημερινοῦ γάλακτος ὡς καὶ ἡ ἵδρυσις ὑγιεινῶν καὶ καθαρῶν νομῶν καὶ οἰκημάτων διὰ τὴν βοσκήν, τὴν κατοικίαν καὶ συντήρησιν τῶν ζῴων τούτων.

Σχολὴ ἀναπήρων

Ἡ Δανία κατέχει ἓν πρωτότυπον καὶ πολὺ ἐπωφελὲς φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα. Εἶνε σχολὴ τῶν ἀναπήρων κειμένη ἐν Βορνελῇ εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων ἐκ Κοπεγχάγης. Ἡ πρώτη ἰδέα τῆς συστάσεως αὐτῆς ἀνήκει εἰς γέροντα ἱερέα ὀνομαζόμενον Κνοῦδεν, ὅστις τῷ 1872 συνέλεξεν ὅλους τοὺς ἀναπήρους καὶ ἀνέλαβε τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν περίθαλψιν αὐτῶν. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς φιλανθρωπίας ταύτης ἀνετέθη εἰς τοὺς ἰατρούς, τὸ δεύτερον ἐκτελοῦσι διδάσκαλοι καὶ τεχνῖται, οἱ ὁποῖοι παρέχουσιν εἰς τοὺς ἀναπήρους στοιχεῖα ἐπαγγελματικῶν γνώσεων, διὰ τῶν ὁποίων κατορθοῦσι κατόπιν νὰ προμηθεύωνται ἐντίμως τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Ἡ σχολὴ αὕτη, ἥτις εἶνε ἅμα καὶ θεραπευτήριον, εἶνε μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον. Τὸ πρῶτον ἔτος ἐδέχθη 45 ἀναπήρους, ἔκτοτε δὲ ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν τροφίμων της, ἤρχισεν ὅμως νὰ ἐλαττώνηται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαιτῶν καὶ τῶν ἐγκλημάτων. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του τὸ κατάστημα ἐδέχθη 8 000 ἀναπήρους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἐκπαίδευσίν των ἐτοποθετήθησαν εἰς διάφορα ἐργοστάσια. Πολλοὶ τούτων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐτελείωνον ἴσως τὰς ἡμέρας των εἰς τὰς φυλακάς, εἶνε σήμερον ἐξαίρετοι ἐργάται.